

Skolverket

Skolinspektionen
Specialpedagogiska
skolmyndigheten

Redovisning av regeringsuppdrag

Utbildningsdepartementet

2016-03-10

1 (40)

Skolverket dnr 1.1.2-2015:1575

Skolinspektionen dnr 2015:8567

Specialpedagogiska skolmyndigheten dnr ALL2016/54

2016-03-10

Slutredovisning av uppdrag om slutrapportering om utvecklingen av funktionshinderspolitiken åren 2011-2016 för Skolverket, Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten

Dnr S2011/8810/FST

Härmed redovisas slutrapporteringen om utvecklingen av funktionshinderspolitiken åren 2011-2016 för Skolverket, Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten. Rapporten redovisar även de samråd som myndigheterna har haft med funktionshindersorganisationerna i arbetet med att genomföra och följa upp delmålen inom Skolverkets, Skolinspektionens och Specialpedagogiska skolmyndighetens verksamhetsområden.

Skolverket ansvarar för sammanställning av rapporten medan myndigheterna ansvarar var för sig för sina respektive insatser och bedömningar av nuläget.

Anna Ekström
Generaldirektör

Helén Ängmo
Generaldirektör

Greger Bååth
Generaldirektör

Slutrapportering om utvecklingen av funktionshinderspolitiken åren 2011-2016 för Skolverket, Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten

Sammanfattning

Under perioden 2011–2016 genomför Skolverket, Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten regeringsuppdraget om delmål, uppföljning och redovisning inom ramen för En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken¹. Skolmyndigheterna förväntas inom ramen för sitt uppdrag bidra till det funktionshinderspolitiska arbetet på skolområdet med de resurser som de har till sitt förfogande för sin ordinarie verksamhet. Skolmyndigheterna har under uppdragets gång samverkat, med varandra, med funktionshindersorganisationerna gemensamt och i respektive myndighets samråd, om de olika insatserna och uppföljningarna kopplade till strategin.

Uppdraget omfattar insatser och uppföljningar inom de tre inriktningsmålen och nio delmålen;

Inriktningsmål 1. Varje barn och elev² ska ges förutsättningar att utveckla sina kunskaper så långt som möjligt.

- Delmål 1. Förutsättningarna för alla barn och elever oavsett funktionsförmåga att utvecklas så långt som möjligt ska öka genom förbättringar av förskolors och skolors generella verksamhet.
- Delmål 2. Förskolor och skolor ska förbättra sitt arbete med att göra anpassningar av verksamheten när så behövs för att undanröja hinder för barn och elever med funktionsnedsättning.
- Delmål 3. Skolor ska ha tilltro till alla elevers förmåga och visa höga förväntningar på deras skolprestationer. Detta måste i högre grad än hittills gälla även elever med funktionsnedsättning.

Inriktningsmål 2. Med utgångspunkt i de förtydligade bestämmelserna i plan- och bygglagen (2010:900) och skollagen (2010:800) ska tillgängligheten samt uppfölj-

---

¹ Enligt artikel 1 i Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning innefattar personer med funktionsnedsättning bl.a. personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra.

² Även vuxenstuderande benämns elev i skollagen (2010:800). Hädanefter används elev även för vuxenstuderande, även i citat.

ningen av tillgängligheten för elever med funktionsnedsättning i förskola och samtliga skolformer förbättras.

- Delmål 4. Möjligheterna för elever med funktionsnedsättning att välja skola liksom möjligheterna för vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning att välja förskola ska bli bättre genom en ökad tillgänglighet.
- Delmål 5. Kunskaperna om hur skolors och förskolors lokaler kan bli mer tillgängliga ska öka hos skolhuvudmän, rektorer, lärare, förskollärare och övrig skolpersonal.

Inriktningsmål 3. Kunskaperna om funktionsnedsättningar och hur undervisningen kan utformas efter varje barns och elevs behov ska förbättras.

- Delmål 6. Kunskapen ska öka bland skolhuvudmän och personal i skola och förskola om de konsekvenser för barns, elevers och vuxnas lärande och kunskapsutveckling som en funktionsnedsättning kan medföra.
- Delmål 7. Skolors kännedom om var de kan få råd och stöd i frågor rörande konsekvenserna för skolarbetet av en funktionsnedsättning ska öka.
- Delmål 8. Tillgången till och kännedomen om olika lärverktyg, som t.ex. anpassade läromedel och digitala lärverktyg ska öka.
- Delmål 9. Skolors och skolhuvudmäns kännedom om hur IT-stöd ska utformas för att vara tillgängliga för alla ska öka.

Under strategiperioden har skolmyndigheternas arbete mot delmålen bestått av specifika överenskomna insatser och uppföljningar samt i skolmyndigheternas generella arbete. De flesta insatserna och uppföljningarna har varit myndighetsspecifika men några har varit gemensamma för flera skolmyndigheter (se bilaga 1).

I rapporten redovisar skolmyndigheterna statistik, resultat från mätningar och undersökningar, både från skolmyndigheterna men även från andra myndigheter, som på olika sätt bidrar till en bild av nuläget och utvecklingen under strategiperioden. Inriktningsmålen och delmålen är olika stora i omfattning och därför skiljer sig även mängden redovisad statistik under respektive mål sig åt. Den statistik som varje myndighet har varierar i omfattning och beskriver i olika grad utvecklingen av de olika delmålen.

Flera av skolmyndigheternas insatser och uppföljningar har löpt under flera år under strategiperioden, majoriteten har avslutats under perioden och vissa har omformulerats under perioden.

Skolmyndigheternas samlade bedömning är att skolmyndigheternas genomförda insatser och uppföljningar har haft betydelse för förskolors och skolors arbete med

barn och elever med funktionsnedsättning och bör ha ökat deras möjligheter att skapa en tillgänglig utbildning för målgruppen. Skolmyndigheternas slutsats, utifrån redovisad statistik, mätningar och undersökningar är att det varken går att utläsa en positiv eller negativ förändring på en övergripande nationell nivå avseende inriktningsmålen.

Däremot kan myndigheterna se en utveckling till det bättre när det kommer till de delmål som omfattar ökad kunskap om hur skolors och förskolors lokaler kan bli mer tillgängliga och om de konsekvenser för barns, elevers och vuxnas lärande och kunskapsutveckling som en funktionsnedsättning kan medföra. Myndigheterna kan även utläsa en ökad kännedom om var skolor kan få råd och stöd i frågor rörande konsekvenserna för skolarbetet av en funktionsnedsättning.³ Skolmyndigheterna gör samtidigt bedömningen att det kvarstår arbete för såväl myndigheter som huvudmän och skolor innan elever med funktionsnedsättning får en likvärdig utbildning av god kvalitet i en trygg miljö.

---

³ Delmålen fem, sex och sju.

1. Inledning

1.1 Disposition

I inledningen beskrivs skolmyndigheternas uppdrag i arbetet med genomförandet av funktionshinderspolitiken på skolområdet, huvudmannens och övriga myndigheters ansvar.

Kapitel två innehåller en beskrivning av hur arbetet utförts inom myndigheterna med en övergripande beskrivning av insatserna.

I kapitel tre finns en redovisning av de tre inriktningsmålen och nio delmålen. Här resonerar myndigheterna kring utveckling, trender och mönster inom området funktionshinder i skolan.

Kapitel fyra består av skolmyndigheternas samlade bedömning av utvecklingen för strategiperioden 2011-2016.

I det femte och sista kapitlet redogör myndigheterna för de samråd med funktionshindersorganisationer som genomförts under strategiperioden.

1.2 En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken

Regeringen har presenterat en strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken under åren 2011-2016. Skolverket, Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten har ett gemensamt ansvar för att genomföra funktionshinderspolitiken på skolområdet. Den 15 oktober 2010 redovisade myndigheterna en gemensam sammanställning till regeringen som bl.a. innehöll förslag på delmål för funktionshinderspolitiken inom skolektorn.⁴ Skolmyndigheterna har med dessa delmål som utgångspunkt samverkat i arbetet med att utforma insatser och uppföljningar. Skolmyndigheterna har separata ansvarsområden men det finns olika delområden som tangerar eller t.o.m. går in i varandra där myndigheterna behöver samverka. Det är synligt i de exempel på insatser och uppföljningar⁵ som myndigheterna valt för perioden 2011-2016 för att uppnå inriktningsmålen och delmålen. En stor del av insatserna och uppföljningarna har skett i samarbete mellan två eller samtliga myndigheter.

---

⁴ Förslag på delmål samt struktur för uppföljning inför en handikappolitisk strategi (Skolverkets dnr 2010:420).

⁵ Ibid.

1.3 Skolmyndigheternas uppdrag

Skolverket har ett styrande och stödjande uppdrag, Skolinspektionen har ett tillsynsansvar och Specialpedagogiska skolmyndigheten har särskilda stöduppdrag riktade mot funktionsnedsättning och utbildning. De olika uppdragen ger de tre skolmyndigheterna goda möjligheter att tillsammans bidra till måluppfyllelsen inom funktionshinderspolitiken.

Skolverket har sektorsansvar när det gäller genomförandet av funktionshinderspolitiken på skolområdet.⁶ Funktionshinderspolitiken ingår i Skolverkets styrande, uppföljande, utvärderande och utvecklande uppdrag. Ambitionerna i funktionshinderspolitiken ska beaktas, vare sig det gäller att producera normerande dokument som kurs- och ämnesplaner, föreskrifter och allmänna råd. Det ska även beaktas i uppföljning och utvärdering av inslag i skolsystemet eller i organiseringen av insatser som kompetensutveckling och forskningsspridning. Skolverket är den myndighet som ansvarar för officiell statistik på skolområdet. Utvärderingar och statistik kan utgöra underlag för bedömningar av utvecklingen i verksamhetsområdet som omfattar elever med funktionsnedsättning.

Skolinspektionen ansvarar för tillsyn och kvalitetsgranskning av skolan, tar emot anmälningar samt bedömer ansökningar om att bedriva fristående skola. Skolinspektionen ger även råd och vägledning inom ramen för tillsyn. Skolinspektionens uppdrag är att granska att huvudmän och verksamheter verkar för att alla barn och elever får tillgång till en likvärdig utbildning av god kvalitet i en trygg miljö. Myndighetens uppdrag riktas därmed mot alla barn och elever. Den tillsyn som genomförs för att tillgodose rättigheterna för elever med funktionsnedsättning är därför en integrerad del i myndighetens löpande verksamhet.

Skolväsendets överklagandenämnd⁷, prövar vissa överklaganden som är av betydelse för elever med funktionsnedsättning och **Barn- och elevombudet** har en självständig funktion i att motverka kränkningar av barn och elever i all verksamhet som regleras i skollagen.

Specialpedagogiska skolmyndighetens uppdrag är att verka för att alla barn och elever med funktionsnedsättning får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö. Uppdraget genomförs genom att:

---

⁶ Förordningen (2015:1047) med instruktion till Statens skolverk. 18 § Myndigheten ska ha ett samlat ansvar (sektorsansvar) för handikappfrågor med anknytning till sitt verksamhetsområde och – i den mån det inte är en uppgift för Specialpedagogiska skolmyndigheten – inom ramen för detta ansvar vara samlade, stödjande och pådrivande i förhållande till övriga berörda parter. Ett motsvarande ansvar fanns även enligt tidigare instruktion, förordningen (2011:555).

⁷ Nämnden prövar vissa överklaganden som är av betydelse för elever med funktionsnedsättning.

- Myndigheten erbjuder specialpedagogiskt stöd som kompletterar skolhuvudmannens och skolornas egna resurser. I särskilda resurscentra genomförs specialpedagogiska utredningar avseende avgränsade funktionsnedsättningar.
- Myndigheten är huvudman för de statliga specialskolorna som vänder sig till elever med vissa funktionsnedsättningar.
- Myndigheten hanterar statligt ekonomiskt stöd genom statsbidrag till utbildningsinsatser eller i form av studiestöd.
- Myndigheten främjar och informerar om tillgången till läromedel för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning.
- Myndigheten utvecklar och anpassar sådana läromedel i den utsträckning behoven inte kan tillgodoses på den kommersiella marknaden.

Specialpedagogiska skolmyndigheten har sammantaget en stödjande roll både i tillämpningen av skolans styrdokument för elever med funktionsnedsättning och i utvecklingen mot de funktionshinderspolitiska målen.

1.4 Huvudmannens ansvar

Huvudansvaret för förskole- och skolverksamheten ligger på kommuner och enskilda huvudmän, landstingen samt på staten som huvudman för sameskolan, specialskolan och de särskilda ungdomshemmen. De ska fördela resurser och organisera verksamheterna så att de nationella målen uppfylls. Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och i annan författning som reglerar verksamheten.⁸ Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling och att de har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet.⁹ För utbildningen ska de lokaler och den utrustning finnas som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas.¹⁰

1.5 Övriga myndigheters ansvar

Diskrimineringsombudsmannen (DO) arbetar bland annat för att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett funktionsförmåga och för att motverka diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom utbildningsväsendet. DO har tillsyn över att diskrimineringslagen (2008:567) följs. Från och med den 1 januari 2015 är bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning en form av diskriminering. Förbudet gäller i alla verksamheter som regleras i skollagen

---

⁸ 2 kap. 8 § skollagen.

⁹ 2 kap. 34 § skollagen.

¹⁰ 2 kap. 35 § skollagen.

och ska bidra till att barn och elever med funktionsnedsättning kan delta i utbildningen på likvärdiga villkor.

Flera andra myndigheters regelverk är tillämpliga när det gäller barn och elever med funktionsnedsättning och deras situation i förskola och skola. Utöver de ovan nämnda myndigheterna har även bl.a. **Socialstyrelsen, Försäkringskassan, Boverket, Folkhälsomyndigheten** och **Arbetsmiljöverket** regelverk med betydelse för förskola och skola för barn och elever med funktionsnedsättning. Viktiga lagar på området är bl.a. miljöbalken (1998:808), arbetsmiljölagen (1977:1 160) och livsmedelslagen (2006:804). Andra tillämpliga regler finns i hälso- och sjukvårdslagstiftningen och dess bestämmelser om medicinsk egenvård under vistelse i förskola och skola. Även lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) (1993:387) och kommunala föreskrifter om färdtjänst har betydelse. För förskolors och skolors lokaler har också plan- och bygglagen betydelse eftersom lagen innehåller krav på hur byggnader ska planeras och konstrueras så att de är tillgängliga för barn och elever med funktionsnedsättning.

1.6 Förutsättningar för att mäta utvecklingen

Arbetet mot delmålen under strategiperioden har fokuserat på genomförandet av specifika insatser och uppföljningar (se kapitel 2). I redovisningen av utvecklingen mot inriktningsmålen och delmålen har skolmyndigheterna i den mån det varit möjligt, utifrån officiell statistik och andra uppgifter, försökt beskriva en nationell bild av läget och den generella utvecklingen mot delmålen för strategiperioden. I redovisad statistik är det inte möjligt att bryta ut barn och elever med funktionsnedsättning vilket även beskrivits i skolmyndigheternas årliga rapporteringar.¹¹ Den statistik skolmyndigheterna samlar in omfattar oftast skolsituationen för alla elever inom en skolform och inte enbart strategins målgrupp – barn och elever med funktionsnedsättning. Eftersom inriktningsmålen och delmålen är olika stora i omfattning skiljer sig även mängden redovisad statistik under respektive mål sig åt. Den statistik som varje myndighet har varierar i omfattning och beskriver i olika grad utvecklingen av de olika delmålen.

---

¹¹ Den statistik som Skolverket, som är den myndighet som ansvarar för statistik på skolområdet, samlar in för elever med funktionsnedsättning är elever mottagna i grundsärskolan, gymnasiesärskolan samt specialskolan. Eftersom det enligt personuppgiftslagen (1998:204) är förbjudet att behandla känsliga personuppgifter som rör hälsa samlas dessa uppgifter in som grupperad statistik. Det innebär exempelvis att det inte går att följa eleverna över tid eller koppla betygsresultat till elevgruppen. Annan statistik som Skolverket samlar in som bland annat berör elever med funktionsnedsättning är statistik om särskilt stöd.

2. Hur arbetet utförts inom myndigheterna – övergripande beskrivning av insatser

Under strategiperioden har skolmyndigheternas arbete mot delmålet bestått av specifika överenskomna insatser och uppföljningar samt av inslag i skolmyndigheternas generella arbete. De flesta insatserna och uppföljningarna har varit myndighetsspecifika men några har varit gemensamma för flera skolmyndigheter. Insatserna och uppföljningarna finns beskrivna i bilaga 1 och de ytterligare insatser som genomförts i myndigheternas generella arbete finns beskrivna i de årliga redovisningarna till regeringen och i skolmyndigheternas årsredovisningar.

Insatserna och uppföljningarna har också bestått av flera fördjupade studier och kunskapssammanställningar. Det har genomförts flera kvalitetsgranskningar av skolsituationen för elever med funktionsnedsättning samt riktad tillsyn av handläggning och utredning inför mottagande i särskolan. Erfarenheter från regelbunden tillsyn, kvalitetsgranskningar, överklaganden och anmälningsärenden har årligen sammanställts och en komplettering av uppföljningen av it-användning och it-kompetens har gjorts.

Skolmyndigheterna har gett stöd till förskole- och skolverksamheten genom råd och vägledning, utbildningspaket, webbinformation, digital läromedelstjänst, värderingsverktyg och konferenser om ökad tillgänglighet. Under perioden har en förstärkning och vidareutveckling av distansutbildningar, informationsinsatser mot målgruppens vårdnadshavare samt teckenspråksundervisning på distans genomförts.

Insatserna och uppföljningarna har också bestått av en utveckling av det nationella provsystemet mot en ökad tillgänglighet och informationsinsatser för lärare om kunskapsbedömning och betygssättning för elever med funktionsnedsättning. Information om de funktionshinderspolitiska målen och skolans ansvar har ingått.

Insatser för att stärka kunskapsbedömning i grund- och gymnasiesärskola och kommuners tillgänglighetsanpassning av verksamheter vid gymnasial yrkesutbildning inom ramen för yrkesvux har följts upp. Även strategisk samverkan med skolhuvudmän och omfattningen av kursdeltagande har följts upp under perioden.

Skolmyndigheterna har, som uttalade insatser, bland annat upparbetat gemensam samverkan på flera områden. Däribland fortbildning av utredare och gemensam forskningsspridning. Skolverket och Skolinspektionen har i olika sammanhang informerats om och synliggjort Specialpedagogiska skolmyndighetens roll och uppdrag och myndighetens stöd för ökad tillgänglighet. Insatser har även omfattat utbildningsinsatser för myndigheternas egen personal som rör de funktionshinderspolitiska målen.

3. Redovisning av inriktningsmål

Nedan följer en redovisning av de tre inriktningsmålen och nio delmålen. Här resonerar myndigheterna kring utveckling, trender och mönster inom området funktionshinder i skolan. Redovisningen sker utifrån statistik, mätningar och undersökningar, både från skolmyndigheterna men även från andra myndigheter, som på olika sätt bidrar till en bild av läget och utvecklingen under strategiperioden. Utifrån ett skolutvecklingsperspektiv är strategiperioden kort vilket gör att effekter av insatser på nationell nivå inte förväntas bli synliga under strategiperioden.

3.1 Inriktningsmål 1

Varje barn och elev ska ges förutsättningar att utveckla sina kunskaper så långt som möjligt.

I detta inriktningsmål ingår tre delmål:

- Delmål 1. Förutsättningarna för alla barn och elever oavsett funktionsförmåga att utvecklas så långt som möjligt ska öka genom förbättringar av förskolors och skolors generella verksamhet.
- Delmål 2. Förskolor och skolor ska förbättra sitt arbete med att göra anpassningar av verksamheten när så behövs för att undanröja hinder för barn och elever med funktionsnedsättning.
- Delmål 3. Skolor ska ha tilltro till alla elevers förmåga och visa höga förväntningar på deras skolprestationer. Detta måste i högre grad än hittills gälla även elever med funktionsnedsättning.

3.1.1 Delmål 1

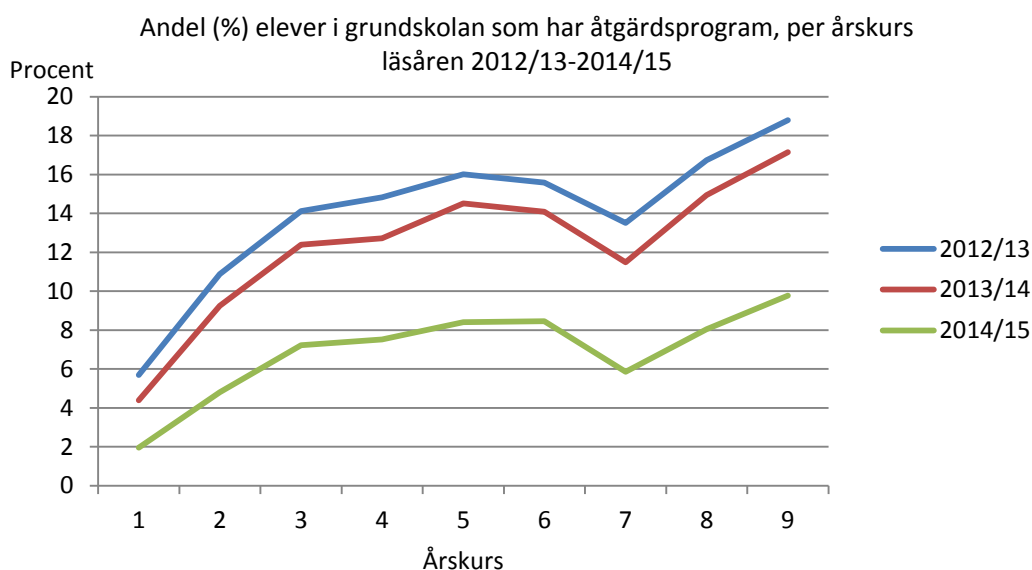
Förutsättningarna för alla barn och elever oavsett funktionsförmåga att utvecklas så långt som möjligt ska öka genom förbättringar av förskolors och skolors generella verksamhet.

Att en elev har en funktionsnedsättning innebär inte alltid att eleven är i behov av särskilt stöd. Elever med funktionsnedsättning kan dock oftare behöva stöd och särskild anpassning av undervisningen än elever utan en funktionsnedsättning.¹² Därför är statistik om särskilt stöd en relevant indikator för att följa utvecklingen av delmålet. Statistik om särskilt stöd i grundskolan visar att det har skett en minskning av elever som har ett åtgärdsprogram. Läsåret 2012/13 var andelen elever med åtgärdsprogram 13,9 procent och året därpå 12,2 procent. Andelen läsåret 2014/15

---

¹² Skolverket (2015). Att planera för barn och elever med funktionsnedsättning. En sammanställning av forskning, utvärdering och inspektion 1994-2014.

har nästan halverats till 6,8 procent. Minskningen beror troligen på en lagändring som inneburit att många elever ges stöd i form av extra anpassningar.¹³ Samma mönster som tidigare läsår kvarstår dock. Andelen elever med åtgärdsprogram ökar från årskurs 1 till 5. Denna trend bryts dock under årskurs 6 och årskurs 7, dvs. när många elever byter skola. Sedan ökar åter andelen elever med åtgärdsprogram fram till årskurs 9 där andelen är som högst.

Källa: Skolverket

Statistik om särskilt stöd samlades in på individnivå för första gången hösten 2014 vilket möjliggör att uppgifterna kan kopplas till uppgifter om slutbetyg (våren 2015) för en och samma elev.¹⁴ Av de elever som avslutade årskurs 9 våren 2015 så hade totalt 13 procent någon form av särskilt stöd¹⁵ hösten 2014, vilket motsvarar nästan 12 000 elever.¹⁶ Det var 9 procent som hade ett åtgärdsprogram, 3 procent som hade undervisning i särskild undervisningsgrupp och 3 procent hade anpassad studiegång. Vidare hade 2 procent av eleverna enskild undervisning och 2 procent

¹³ Den 1 juli 2014 reviderades 3 kap. skollagen. Förändringen tydliggjorde att särskilt stöd, till skillnad från stöd i form av extra anpassningar, handlar om insatser av mer ingripande karaktär som normalt inte är möjliga att genomföra för lärare och övrig skolpersonal inom ramen för den ordinarie undervisningen. Det är insatsernas omfattning eller varaktighet, eller både omfattningen och varaktigheten, som skiljer särskilt stöd från det stöd som ges i form av extra anpassningar.

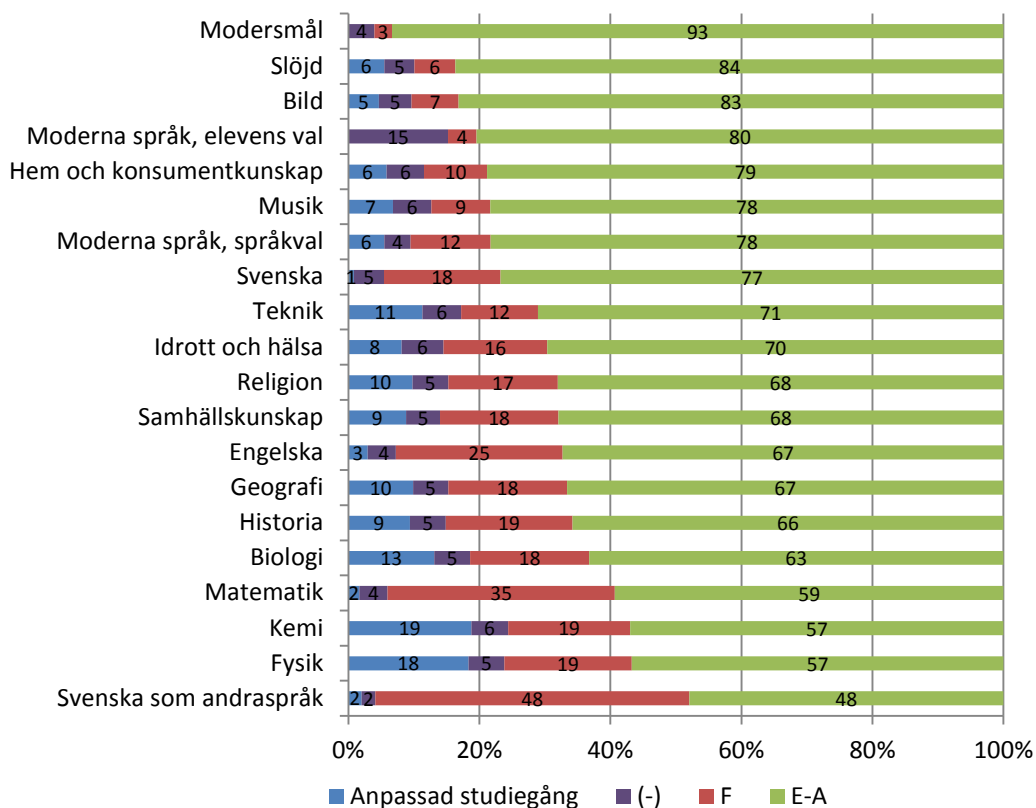
¹⁴ Ungefär 94 000 elever har kunnat matchas mellan de två insamlingarna.

¹⁵ Avser åtgärdsprogram, undervisning i särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning, anpassad studiegång eller studiehandledning på modersmålet. Observera att en elev kan ha olika kombinationer av åtgärder och kan därmed ingå i flera redovisningsgrupper.

¹⁶ Det går av statistiken inte att se om särskilt stöd har satts in efter insamlingen på hösten eller om eleven fått stöd i form av extra anpassningar.

hade studiehandledning på modersmålet. Diagrammet nedan visar andelen av dessa elever som erhållit godkända respektive inte godkända betyg.

Elever med särskilt stöd hösten 2014. Andel (%) som erhållit godkända betyg respektive inte erhållit godkända betyg våren 2015

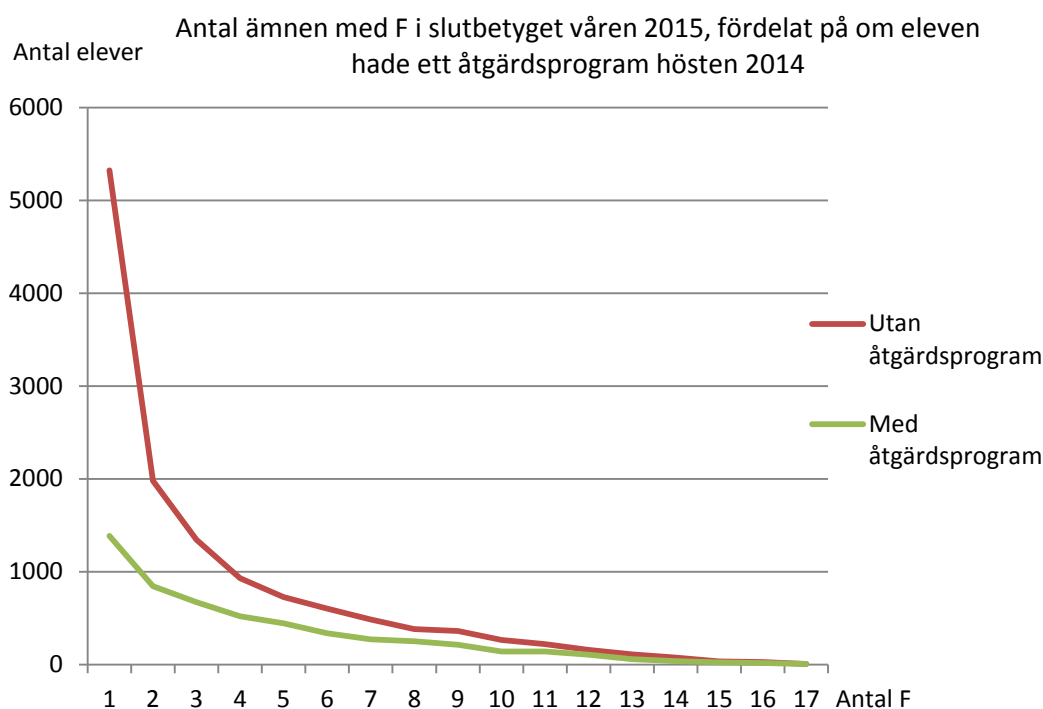

Källa: Skolverket

Av de elever som har särskilt stöd varierar andelen som erhållit godkända respektive inte godkända betyg mellan de olika ämnena. Mellan 48 och 93 procent uppnådde godkända betyg.¹⁷ I till exempel ämnet slöjd var det 84 procent av de elever som hade särskilt stöd som uppnådde godkänt betyg medan i ämnena kemi och fysik var det 57 procent. Att eleverna inte betygssatts i ämnen till följd av anpassad studiegång är vanligast i de natur- och samhällsorienterande ämnena samt i teknik. Bland eleverna som inte hade särskilt stöd uppnådde en högre andel elever godkända betyg i de olika ämnena, mellan 82 och 99 procent. I nästan alla ämnen låg andelen för gruppen elever utan särskilt stöd mellan 95 och 99 procent.

¹⁷ Uppgifter om vad det särskilda stödet består av ingår inte i insamlingen, dvs. det går inte att koppla en elevs särskilda stöd till i ett specifikt ämne.

Ungefär 20 procent av eleverna (18 500 elever) som gick ut årskurs 9 våren 2015 hade F i minst ett ämne i slutbetyget.¹⁸ Av dessa var det totalt 70 procent som inte hade ett åtgärdsprogram. Flest elever hade F i matematik följt av ämnena fysik, engelska och kemi. Det var vanligare att gruppen elever som hade ett åtgärdsprogram fick minst ett F i slutbetyget än de elever som inte hade ett åtgärdsprogram (62 procent jämfört med 15 procent). Diagrammet nedan visar antalet ämnen med F i slutbetyget fördelat på om eleven hade ett åtgärdsprogram eller inte.

Källa: Skolverket

Som diagrammet visar hade den största andelen elever betyget F i ett ämne i slutbetyget. Av dessa hade 79 procent inte ett åtgärdsprogram hösten 2014. Bland dessa var det vanligast med F i ämnena moderna språk/språkval, matematik och idrott och hälsa.

För en elev med funktionsnedsättning kan behovet av särskilt stöd och tillgängligheten vara stor vilket kräver specialpedagogisk kompetens. I det särskilda stödet är därför specialpedagogen och specialläraren viktiga. Efter en ökning av antalet elever i grundskolan under 2000-talet har det skett en successiv minskning av ele-

¹⁸ Dessa avser de 94 000 elever som har kunnat matchas mellan insamlingarna om särskilt stöd hösten 2014 och slutbetyg i årskurs 9 våren 2015.

verna vilket ställer ökade krav på specialpedagogisk kompetens i grundskolan. En förklaring till minskningen av elever i grundsärskolan är att elever med autism inte längre tillhör målgruppen. Nu är andelen elever i grundsärskolan en procent av alla elever i grundskolan jämfört med 1,5 procent för åtta år sedan. Det ställer högre krav på grundskolan i arbetet med särskilt stöd för de elever som är i behov av det. I Skolverkets attitydundersökning till skolan har andelen lärare som anser att skolans tillgång till speciallärare och specialpedagoger är mycket bra eller ganska bra minskat från 49 procent till 40 procent mellan åren 2009 och 2012.¹⁹

3.1.2 Delmål 2

Förskolor och skolor ska förbättra sitt arbete med att göra anpassningar av verksamheten när så behövs för att undanröja hinder för barn och elever med funktionsnedsättning.

Många skolor brister i arbetet med särskilt stöd, det visar Skolinspektionens skolenkät²⁰, tillsyn och anmälningsärenden samt Skolverkets attitydundersökning. Skolinspektionens skolenkät, som över strategiperioden pekar på stabila resultat med små variationer, visar att var femte grundskollärare och var tionde gymnasielärare tycker att behov av särskilt stöd inte utreds skyndsamt. En bild som bekräftas av vårdnadshavare till elever med särskilt stöd. En tredjedel av vårdnadshavarna till elever i grundskola och en sjättedel av vårdnadshavarna till elever i grundsärskola anser att särskilt stöd inte utreds skyndsamt. Många vårdnadshavare anser att deras barn inte får det stöd som behövs (ca en tredjedel av vårdnadshavare till grundskoleelever och en tiondel till grundsärskoleelever). Bland vårdnadshavare till grund- och grundsärskoleelever, med eller utan särskilt stöd, menar 26 respektive 38 procent att deras barn behöver mer hjälp än vad skolan ger. Av eleverna menar majoriteten av eleverna i årskurs 5 att de får lärarens hjälp när de behöver det. Däremot anser en tiondel av eleverna i årskurs 9 och år två i gymnasieskolan att de inte får lärarens hjälp när den behövs.

Det är viktigt att lärarna har förutsättningar att kunna hjälpa elever som är i behov av det, dock anser var femte grundskole- och gymnasielärare att de inte har tillräckliga förutsättningar. Trots detta menar nästan samtliga lärare som svarat på skolenkäten att de anpassar undervisningen utifrån elevernas olika förutsättningar.

---

¹⁹ Skolverket 2010, Attityder till skolan 2009, rapport 344 och Skolverket 2013, Attityder till skolan 2012, rapport 390.

²⁰ För mer information om skolenkäten se: <http://www.skolinspektionen.se/sv/Statistik/Statistik-om-Skolenkaten/>

I Skolverkets återkommande attitydundersökning²¹, som hittills genomförts var tredje år och senast genomfördes år 2012, har lärare fått ta ställning till frågor som rör arbetet med särskilt stöd. Även denna undersökning pekar på brister i förutsättningarna att kunna hjälpa elever. Elevers möjligheter till särskilt stöd varierar mellan skolorna. Framför allt i grundskolan är många lärare kritiska. Nära fyra av tio lärare anser att elevernas möjligheter att få särskilt stöd vid behov är dåliga. En viktig förutsättning för att kunna ge rätt stöd är också att läraren utgår från den enskilda elevens behov i lärandet. Fler än var tionde lärare anser att de inte lyckas med detta i sitt arbete, vilket är en signifikant ökning med 5 procentenheter från år 2009. Många lärare uppger att bristande kunskaper och kompetens påverkar arbetet med att ge stöd till elever i behov, samt att tidigt upptäcka elever i svårigheter (40 procent respektive 20 procent av lärarna anser detta). Hälften av lärarna är också kritiska till det stöd skolan tillhandahåller lärare för att undervisa elever i behov av särskilt stöd. Det handlar även om skolans stöd för att anpassa den ordinarie undervisningen efter samtliga elevers behov. Dessa lärare anser att stödet är dåligt eller mycket dåligt.

En betydelsefull del i verksamheten är att lärarna själva har den kompetens som krävs samt får ett bra stöd i sitt arbete med anpassningar och särskilt stöd. Lärare med specialpedagogisk kompetens har en betydelsefull roll i detta. Skolverkets statistik visar dock att andelen lärare (heltidstjänster) med specialpedagogisk högskoleexamen har minskat över tid både i grundskolan, grundsärskolan och specialskolan.²² Utbudet av specialpedagoger och speciallärare bedöms under många år framöver understiga efterfrågan eftersom många verksamma lärare går i pension och stora elevkullar tar plats i skolan.²³ Läsåret 2014/15 examinerades 334 speciallärare och 354 specialpedagoger. Läsåret 2010/11 var det 117 respektive 328 som examinerades.²⁴ Under perioden 2014-2015 har totalt 1 863 personer fått lärarlegitimation med behörighetstypen särskilt stöd.²⁵

---

²¹ Skolverket 2010, Attityder till skolan 2009, rapport 344, Skolverket 2013, Attityder till skolan 2012, rapport 390.

²² Under strategiperioden har andelen i grundskolan minskat från 6 till 5,2 procent, i grundsärskolan från 35 till 30 procent (från 50 procent läsåret 2000/01) och i specialskolan från 32 till 25 procent (från 51 procent läsåret 2000/01).

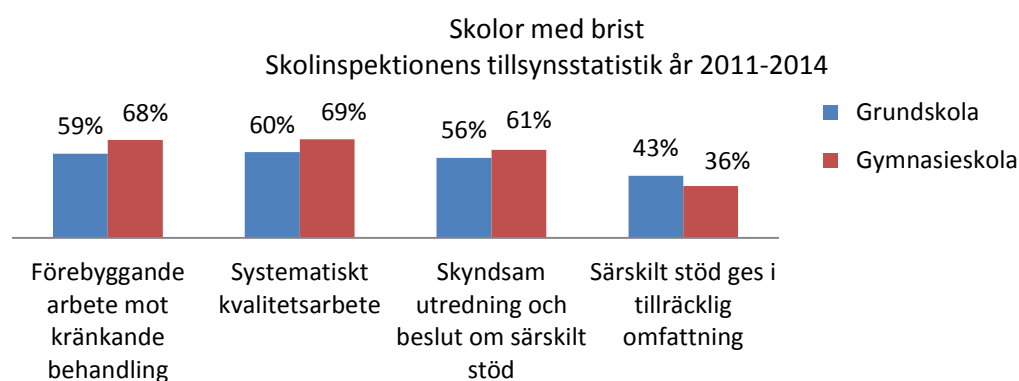
²³ Skolverket 2015, Skolverkets lägesbedömning 2015, Rapport 421.

²⁴ http://www.scb.se/sv/Hitte-statistik/Statistik-efter-amne/Utbildning-och-forskning/Hogskolevasende/Student-och-examinerade-i-hogskoleutbildning-pa-grundniva-och-avancerad-niva/#c_undefined, se tabell: Antal examina efter SUN-inriktning (1-siffernivå), SUN-inriktning (2-siffernivå), SUN-inriktning (3-siffernivå), examenskategori, examen och kön, läsåren 1993/94–2014/15.

²⁵ En förutsättning för att ges behörighet att bedriva undervisning som avser särskilt stöd är att läraren eller förskolläraren har en speciallärarexamen eller en sådan specialpedagogexamen som jämföras med en speciallärarexamen. Behörigheten att undervisa avser sådan undervisning som speciallärarexamen är specialiserad mot.

Även Skolinspektionens tillsyn visar på stora problem i arbetet med särskilt stöd. I tillsynen bedöms bland annat om skyndsamt utredning görs av elevens stödbehov och om särskilt stöd ges i tillräcklig omfattning. Under perioden 2011-2014 har i genomsnitt 60 procent av grundskolorna och 70 procent av gymnasieskolorna kritiserats för att de inte lever upp till skollagens krav gällande särskilt stöd.²⁶ Över hälften av grundskolorna och 60 procent av gymnasieskolorna brister i skyndsamt hantering och stödinsatser. Över 40 procent av grundskolorna och över 30 procent av gymnasieskolorna brister i att ge särskilt stöd i den omfattning och på det sätt som eleven behöver.²⁷

Källa: Skolinspektionen

Skolinspektionen arbetar sedan år 2015 efter en ny fördjupande tillsynsmodell som är uppdelad i bas och prioriterad tillsyn.²⁸ Den nya prioriterade tillsynen av 258 grundskolor och 95 gymnasieskolor visar att totala andelen skolor med brister är 84 procent respektive 76 procent. 41 procent av grund- och gymnasieskolorna brister i att ge extra anpassningar och särskilt stöd.²⁹

Under år 2015 har även 65 huvudmän fått tillsyn gällande vuxenutbildningen. Tillsynen visar bland annat att 75 procent av huvudmännen brister i utvecklingen av vuxenutbildningen vid skolenheterna. I synnerhet handlar det om brister beträffande uppföljning av resultat i utbildningen (69 procent) och även brister i att vidta nödvändiga utvecklingsåtgärder som framkommer i samband med uppföljningen (69 procent). Över 60 procent av huvudmännen brister även i att ge förutsättningar

²⁶ För mer information se www.skolinspektionen.se

²⁷ Den 1 juli 2014 reviderades 3 kap. skollagen. Förändringen tydliggjorde att särskilt stöd, till skillnad från stöd i form av extra anpassningar, handlar om insatser av mer ingripande karaktär som normalt inte är möjliga att genomföra för lärare och övrig skolpersonal inom ramen för den ordinarie undervisningen. Det är insatsernas omfattning eller varaktighet, eller både omfattningen och varaktigheten, som skiljer särskilt stöd från det stöd som ges i form av extra anpassningar.

²⁸ Tillsyn genomförs av skolor som myndigheten har bedömt ha en hög andel elever som riskerar att inte få den utbildning de har rätt till. För mer information se www.skolinspektionen.se

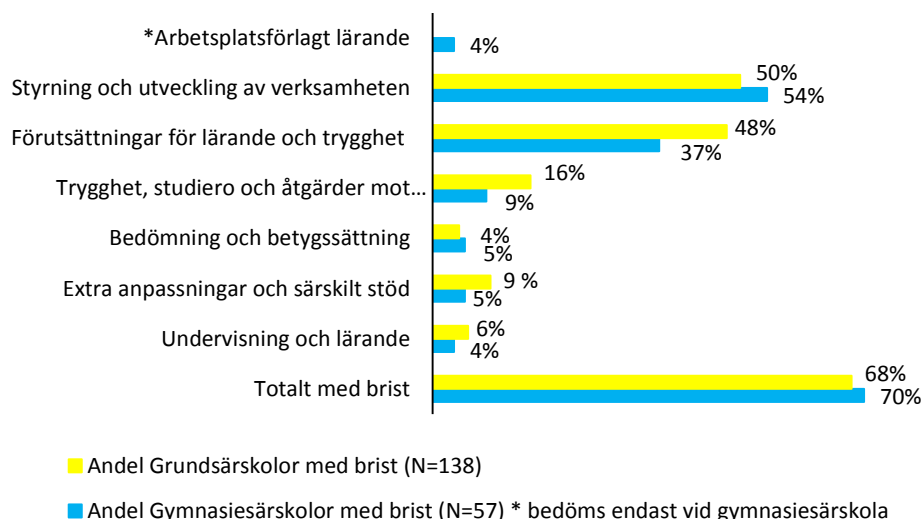
²⁹ Skolinspektionens årsrapport 2015.

för vuxenutbildningen vid skolenheterna. Det handlar bland annat om att flera kommuner inte verkar aktivt för att nå ut till dem i kommunen som har rätt till kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå och särskild utbildning för vuxna på grundläggande nivå, och för att motivera dem att delta i sådan utbildning (31 procent).

Tillsynsmodellen innebär att samtliga grund- och gymnasiesärskolor omfattas av tillsyn. Framförallt är tillsynen inriktad mot mottagande, organisering av utbildningen och genomförandet av undervisningen. Tillsynen av 145 offentliga och enskilda huvudmäns ansvarstagande för grundsär- och gymnasiesärskolan år 2015 visar att drygt sju av tio brister gällande ansvaret för grundsärskolan, och fyra av tio för gymnasiesärskolan. Det handlar främst om brister i ansvaret för utvecklingen av utbildningen vid skolenheterna. En vanlig brist är att kommunerna inte ser till att mottagandet föregås av en utredning enligt författningarnas krav.³⁰

Under året har 138 grundsärskolor och 57 gymnasiesärskolor fått en prioriterad tillsyn. Totalt sett hade nära sju av tio grundsärskolor och gymnasiesärskolor någon brist. Det största bristområdet är *Styrning och utveckling av verksamheten*, vilket främst handlar om att rektorn brister i uppföljning och vidtagande av nödvändiga utvecklingsåtgärder.

Prioriterad tillsyn grund- och gymnasiesärskolan: Fördelning av brister

Källa: Skolinspektionen

³⁰ Detta bedöms endast för offentliga huvudmän eftersom ansvaret att utreda mottagandet i grundsärskolan ligger hos hemkommunen.

De kritikbeslut som fattas i den regelbundna tillsynen ska åtgärdas av berörda skolor och huvudmän. Att skolorna och huvudmännen kommit till rätta med de brister som myndigheten identifierat pekar tydligt på att Skolinspektionens granskningar haft effekt på ett konkret sätt. Skolinspektionens uppföljning med 1 650 rektorer efter genomförd tillsyn visar också att nära 80 procent av dessa menar att tillsynen leder till ett förbättringsarbete på deras skolor.³¹ Iakttagelserna Skolinspektionen gör tas för det mesta emot väl av huvudmän och skolor. Mätningar visar också på ett högt förtroende för och kännedom om myndighetens arbete bland förvaltnings- och skolpersonal (i genomsnitt 80 procent). Det återspeglas också i att huvudmän och skolor själva bedömer att åtgärder som initierats till följd av tillsyn och kvalitetsgranskningar har förbättrat skolan.³²

Antalet anmälningar till Skolinspektionen och Barn- och Elevombudet ökar för varje år. Mellan 2011-2015 har antalet inkomna anmälningar per år ökat med ca 50 procent. Det är oklart om ökningen av anmälningar beror på en faktisk ökning av antalet kränkningar och ökad brist av särskilt stöd, det kan också bero på att kunskapen om och möjligheten att anmäla har ökat. Under perioden 2011-2015 har totalt 16 976 anmälningar inkommit till Skolinspektionen, av dessa handlade 25 procent om särskilt stöd och 37 procent om kränkande behandling. Anmälningarna handlar i stor utsträckning om att vårdnadshavare inte tycker att skolan har gjort tillräckligt för att hjälpa deras barn. Anmälningarna gäller främst grundskolan. Under år 2015 handlade tre av fyra inkomna ärenden om elever i grundskolan.

Under perioden 2011-2015 resulterade 5 559 anmälningsärenden i kritikbeslut av Skolinspektionen, dvs. beslut om att brister ska åtgärdas. I synnerhet har det skett en ökning av kritikbeslut om kränkande behandling.

Under 2015 inkom totalt 121 anmälningar beträffande grundsär- och gymnasiesärskolan. 43 kritikbeslut har fattats. Kritikbesluten handlar främst om brister i särskilt stöd och kränkningar. Den undersökning som Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor redovisade 2011 visar att en högre andel av unga med funktionsnedsättning känner sig otrygga eller rädda i skolan, 13 procent, jämfört med 6 procent av övriga unga³³. Det finns studier som visar att funktionsnedsättning innebär en ökad risk för att bli utsatt för trakasserier och andra kränkningar samt att elever i hög grad utsätts för trakasserier på grund av sin funktionsnedsättning.³⁴

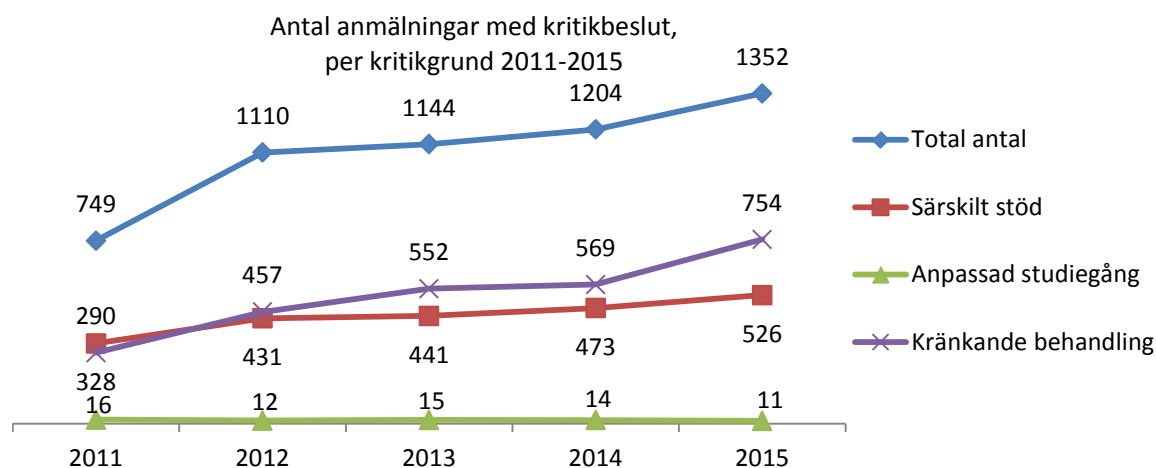
---

³¹ Se Skolinspektionens årsredovisningar. Postinspektionsenkäten har genomförts sedan år 2013 och skickas till rektor efter genomförd tillsyn.

³² Se Skolinspektionens årsredovisningar. En årlig förtroendemätning görs av hur Skolinspektionen uppfattas av målgrupperna elever, vårdnadshavare, personal inom skola samt utbildningsförvaltning.

³³ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor. Fokus 12 - Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning, 2012.

³⁴ Diskrimineringsombudsmannen. Forskningsöversikt om trakasserier inom utbildning och arbetsliv, 2012.

Källa: Skolinspektionen

Under strategiperioden har Specialpedagogiska skolmyndigheten genomfört omkring 3 800 rådgivningsuppdrag per år, vilket visar att efterfrågan av myndighetens rådgivning är fortsatt hög.

3.1.3 Delmål 3

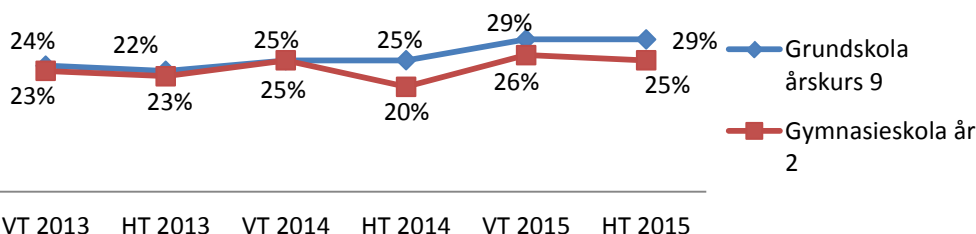
Skolor ska ha tilltro till alla elevers förmåga och visa höga förväntningar på deras skolprestationer. Detta måste i högre grad än hittills gälla även elever med funktionsnedsättning.

Skolinspektionens skolenkät visar att elever som upplever att lärarna hjälper dem och lyckas förklara vad som ska göras i skolarbetet har mer studiero och tycker skolarbetet är mer intressant.³⁵ En viktig faktor är också att läraren får eleven att tro på sig själv och sin förmåga i skolarbetet. Resultat från de senaste enkätomgångarna visar att omkring var fjärde elev i årskurs 9 och i gymnasieskolan år 2 inte upplever att lärarna stärker deras tillit till sin egen förmåga i skolarbetet. Eleverna, oavsett årskurs, anser dock att de kan lyckas om de vill.

³⁵ Skolenkäten är en webbenkätundersökning som Skolinspektionen riktar till elever, vårdnadshavare och personal på skolor som inspekteras inom ramen för den regelbundna tillsynen.

<http://www.skolinspektionen.se/sv/Statistik/Statistik-om-Skolenkaten/>

Elever som inte upplever lärarnas tilltro

Källa: Skolinspektionen

I motsats till elevernas uppfattningar menar lärare i grund- och gymnasieskolan att de har tilltro till sina elevers förmåga att nå kunskapskraven (omkring 5 procent av lärarna instämmer inte). Samtliga lärare menar att de också försöker inspirera eleverna att nå så långt som möjligt. Däremot anser var tionde gymnasielärare att eleverna inte *will* utvecklas och prestera bra i skolan (motsvarande siffra för grundskollärare är endast några få procent).

Forskning visar på stor betydelse kring att stärka elevers tilltro till sin egen förmåga och självförtroende i skolarbetet.³⁶ Att skolan kartlägger elevers behov och förutsättningar är betydelsefullt för att rätt förväntningar och anpassningar ska ges för att möta elevers individuella behov. Resultat från Skolinspektionens kvalitetsgranskning om skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen ADHD visar emellertid att för dessa elever sker kartläggning i begränsad omfattning.³⁷

3.1.4 Analys inriktningsmål 1

Skolmyndigheternas samlade bedömning är att det genom redovisad nationell statistik under delmål ett, två och tre varken går att utläsa en positiv eller negativ förändring på en övergripande nationell nivå avseende inriktningsmålet och de olika delmålen. Inriktningsmålet gäller att varje barn och elev ska ges förutsättningar att utveckla sina kunskaper så långt som möjligt. Delmålen handlar om att förskolor och skolor ska förbättra sin generella verksamhet, att göra anpassningar av verksamheten när så behövs samt att skolor i högre grad ska ha tilltro till alla elevers förmåga, i synnerhet till elever med funktionsnedsättning.

Till grund för den samlade bedömningen ligger att skolmyndigheterna utifrån redovisad statistik varken kan utläsa en generell positiv eller negativ

³⁶ Se exempelvis Jan Håkansson och Daniel Sundbergs *Utmärkt undervisning* (2012) samt Skolverkets översikter *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola?* (2009) och *Forskning för klassrummet* (2013).

³⁷ Skolinspektionen (2014) Skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen AD/HD. Rapport 2014:09.

förändring eftersom mycket pekar på ett oförändrat läge där flera förskolor och skolor behöver utveckla sin generella verksamhet och även sitt specifika arbete kring stöd och tillit till elevers förmåga så att de kan utveckla sina kunskaper så långt som möjligt.

På lokal nivå, där särskild vikt läggs vid förutsättningarna för enskilda individer med funktionsnedsättning och vid enskilda skolors och huvudmäns arbete, ser skolmyndigheterna däremot att förbättringar skett. Kunskapen om möjligheten att göra anmälningar till Skolinspektionen har ökat och efterfrågan av Specialpedagogiska skolmyndighetens rådgivning har varit konstant under perioden. De åtgärder som skolor och huvudmän vidtar efter Skolinspektionens tillsyn och kvalitetsgranskningar leder till förbättringar för enskilda elever, vilket bekräftas av rektorer som anser att förbättringsåtgärder vidtas. Huvudmäns och skolors kännedom och förtroende för det arbete som skolmyndigheterna gör är också fortsatt högt, vilket kan indikera att rätt insatser vidtas. Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten anser att myndigheternas insatser på ett konkret sätt bidragit till att förskolor, skolor och huvudmän förbättrat sitt generella arbete gällande stöd och anpassningar.

Effekterna på den lokala nivån går trots detta inte att utläsa på en nationell övergripande nivå. Vissa faktorer kan även sägas ha en motverkande effekt på det arbete som skolmyndigheterna gör, så som att färre specialpedagoger och speciallärare utbildas. Under strategiperioden har också mycket förändrats. En ny skollag trädde i kraft 2011 och samtliga skolformer har fått nya eller reviderade styrdokument i form av läroplaner, kursplaner och ämnesplaner vilket försvårar jämförelse över tid.

Flera faktorer i styrkedjan för skolan påverkar bilden. Allt från det systematiska kvalitetsarbetet till arbetet med stöd, kränkningar och höga förväntningar behöver utvecklas på många skolor. Arbetet med särskilt stöd och anpassningar brister ofta. Tidig upptäckt av elever i behov av stöd, skyndsamt utredning och tillsättning av stödåtgärder samt stödets omfattning är fortfarande tydliga riskområden. Informationsöverföringen av elevers behov av stöd vid byten av skolenhet är också ett område som behöver förbättras. Eftersom elever med en funktionsnedsättning ofta behöver mer stöd för att ha samma möjlighet som andra att nå målen kan dessa brister få särskilt negativa konsekvenser för elever med funktionsnedsättning.

Till grund för den samlade bedömningen ligger också att skolmyndigheterna utifrån redovisad statistik bedömer att det inte går att utläsa att skolors arbete med att göra anpassningar av verksamheten när så behövs för att undanröja hinder för barn och elever med funktionsnedsättning har förändrats under strategiperioden.

Sedan lagändringen gällande extra anpassningar trädde i kraft den 1 juli 2014 har andelen elever med åtgärdsprogram blivit färre, vilket pekar på att fler elever får eller är i behov av stöd i form av extra anpassningar inom ordinarie undervisning. Flera lärare uppger att de försöker anpassa undervisningen efter alla elever men att de samtidigt inte har de ”rätta” förutsättningarna. Lärarna menar att problembilden till viss del är kopplad till bristande kunskaper och kompetens men även på brister i skolornas stöd till lärarna. Lärarnas kritik handlar inte bara om att få hjälp för att kunna hantera särskilt stöd utan även att kunna anpassa undervisningen efter samtliga elevers behov. Många lärare upplever svårigheter med att möta *alla* elevers förutsättningar och behov. Skolinspektionens tillsynsstatistik för år 2015 visar också att flera grund- och gymnasieskolor får påpekad brist för sitt arbete med extra anpassningar.

Till grund för den samlade bedömningen ligger att skolmyndigheterna utifrån redovisad statistik bedömer att det inte går att utläsa att skolors arbete med tilltro har förändrats under strategiperioden.

Fortfarande upplever många elever inte lärarnas stöd i att stärka tilliten till sin egen förmåga i skolarbetet. Det är tydligt att arbetet med tilltro behöver synliggöras mer för eleverna så att även de uppfattar lärarstödet. För elever med funktionsnedsättning är stödet från lärarna särskilt viktigt. Låga förväntningar i kombination med brister i stöd kan resultera i en negativ spiral som urholkar elevens självförtroende och försämrar elevens mående. Elever med funktionsnedsättning kan i många andra sammanhang uppleva utanförskap. Därför är det särskilt viktigt att skolan bidrar till att stärka självförtroendet.

3.2 Inriktningsmål 2

Med utgångspunkt i de förtydligade bestämmelserna i plan- och bygglagen och skollagen ska tillgängligheten samt uppföljningen av tillgängligheten för elever med funktionsnedsättning i förskola och samtliga skolformer förbättras.

I detta inriktningsmål ingår två delmål:

- Delmål 4. Möjligheterna för elever med funktionsnedsättning att välja skola liksom möjligheterna för vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning att välja förskola ska bli bättre genom en ökad tillgänglighet.
- Delmål 5. Kunskaperna om hur skolors och förskolors lokaler kan bli mer tillgängliga ska öka hos skolhuvudmän, rektorer, lärare, förskollärare och övrig skolpersonal.

3.2.1 Delmål 4

Möjligheterna för elever med funktionsnedsättning att välja skola liksom möjligheterna för vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning att välja förskola ska bli bättre genom en ökad tillgänglighet.

I Skolverkets återkommande attitydundersökningar³⁸ mellan åren 2000 och 2009 blev lärare alltmer nöjda med tillgången till ändamålsenliga skollokaler. Den här trenden kan nu ha mattats av. Andelen lärare som tycker att skolans tillgång till ändamålsenliga lokaler är ganska eller mycket bra ligger 2012 på 60 procent. Gymnasielärare är i större utsträckning än grundskolelärare nöjda med skolans lokaler (69 respektive 56 procent). Andelen lärare som anser att skolans tillgång till ändamålsenliga lokaler är ganska eller mycket dålig har ökat mellan de två senaste mätningarna, från 19 till 24 procent.

Vad tycker du om följande förutsättningar för din undervisning? Andel lärare i procent som 2000–2012 svarat *ganska bra eller mycket bra* respektive *ganska dåligt eller mycket dåligt*.

	Ganska bra eller mycket bra					Ganska dåligt eller mycket dåligt				
	2000	2003	2006	2009	2012	2000	2003	2006	2009	2012
Tillgång till ändamålsenliga lokaler	53	55	61	65	60	32	31	21	19	24

Källa: Skolverket

Myndigheten för delaktighet har under 2014 och 2015 frågat kommunerna om deras tillgänglighetsarbete inom bland annat grundskoleverksamhet.³⁹ År 2015 uppgav 53 procent av kommunerna att de har avsatta medel för att förbättra den fysiska tillgängligheten i kommunens grundskoleverksamheter, vilket är åtta procentenheter lägre än för 2014. Med fysisk tillgänglighet menas att den byggda miljön ska kunna användas och förstås av alla oavsett funktionsförmåga. Det gäller både inne- och utemiljö. Fysisk tillgänglighet innebär till exempel att kunna besöka och vistas i hela skolan, såsom klassrum, matsal, gymnastiksal, skolbibliotek samt att kunna delta på friluftsdagar och skolutflykter. Hinder i den fysiska tillgängligheten kan exempelvis vara trösklar, allergiframkallande växter och avsaknad av kontrastmarkering.

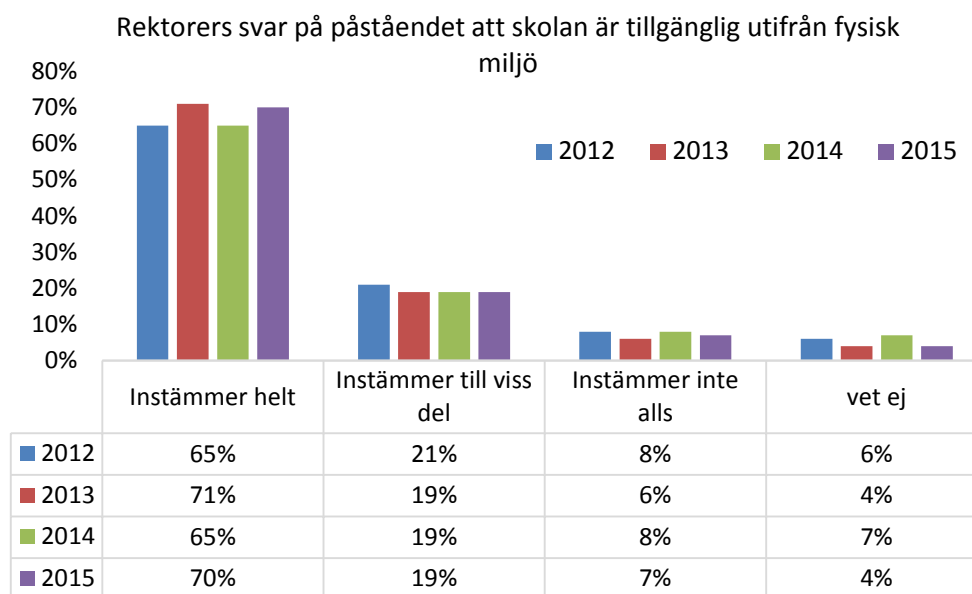
³⁸ Skolverket 2013, Attityder till skolan 2012, rapport 390.

³⁹ Myndigheten för delaktighet, Uppföljning av kommuners och kollektivmyndigheters arbete med tillgänglighet 2014 och 2015.

På frågan om kommunen ställer krav på tillgänglighet och användbarhet vid upphandlingar som berör kommunens grundskoleverksamheter svarade 62 procent ja, vilket är oförändrat jämfört med året innan. Generellt används tillgänglighet och användbarhet för att beskriva vad som krävs för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta på lika villkor som andra. Att ta hänsyn till tillgänglighet och användbarhet vid upphandling i skolan innebär att se till att alla, oavsett funktionsförmåga, ska kunna använda det som upphandlas. Exempelvis då man upphandlar skolmaterial, bibliotekstjänster, mat, möbler, rengöringsmedel, skolskjuts eller program för gemensamma utflykter.

2015 angav 23 procent av kommunerna att de har mätbara mål för att öka tillgängligheten och delaktigheten i kommunens grundskoleverksamheter, oförändrat jämfört med året innan.

2015 hade 57 procent av kommunerna styrdokument som innehåller strategier för ökad tillgänglighet och delaktighet för elever med funktionsnedsättning i grundskolan. En minskning med åtta procentenheter jämfört med 2014.

Källa: Specialpedagogiska skolmyndigheten

I den årliga kännedomsmätningen⁴⁰ som Specialpedagogiska skolmyndigheten genomför får målgrupperna svara på hur de upplever skolans möjligheter att erbjuda elever med funktionsnedsättning en tillgänglig utbildning utifrån fysisk miljö. Där

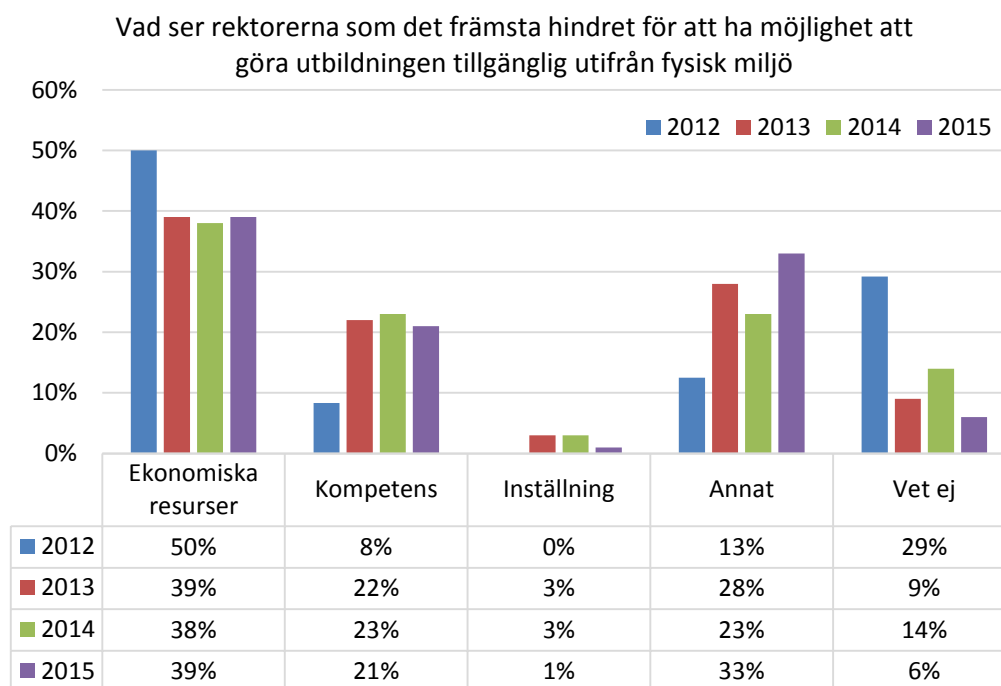
⁴⁰ Specialpedagogiska skolmyndigheten, Kännedomsmätning 2012, 2013, 2014 och 2015.

anser 70 procent av rektorerna att de i dagsläget har möjlighet att erbjuda elever med funktionsnedsättning en tillgänglig utbildning utifrån fysisk miljö.

3.2.2 Delmål 5

Kunskaperna om hur skolors och förskolors lokaler kan bli mer tillgängliga ska öka hos skolhuvudmän, rektorer, lärare, förskollärare och övrig skolpersonal.

Specialpedagogiska skolmyndigheten har i sin årliga kännedomsmätning⁴¹ frågat rektorer vad det främsta hindret är för att de ska ha möjlighet att göra utbildningen tillgänglig utifrån fysisk miljö.

Källa: Specialpedagogiska skolmyndigheten

En av de största förändringarna under strategiperioden är att rektorer idag i mycket högre grad kan identifiera vad som är det främsta hindret. Detta då andelen rektorer som svarar ”vet ej” har minskat från 29 till 6 procent.

⁴¹ Specialpedagogiska skolmyndigheten, Kännedomsmätning 2012, 2013, 2014 och 2015.

Flest rektorer, 39 procent, anser att det enskilt största hindret för att göra utbildningen tillgänglig utifrån fysisk miljö är brist på ekonomiska resurser, men andelen rektorer som anser att det enskilt största hindret är bristen på kompetens har ökat under strategiperioden från 8 till 21 procent. Även andelen rektorer som anser att ”annat” är det största hindret har ökat under strategiperioden från 13 till 33 procent. Exempel inom svarsalternativet ”annat” har främst varit lokaler, andra exempel är fysiska miljön i stort, stora barngrupper och tekniska hjälpmedel.

Folkhälsomyndigheten har under 2014-2015 genomfört ett nationellt tillsynsprojekt om inomhusmiljöfrågor i skolor, med fokus på ventilation och städning. Projektet anordnades som en del av Folkhälsomyndighetens tillsynsvägledning enligt miljöbalken vad gäller hälsoskydd. Cirka 44 procent av landets grundskolor och gymnasieskolor inspekterades.

Folkhälsomyndigheten skriver i sin slutrapport⁴² att det nationella tillsynsprojektet har bidragit till att öka möjligheten för många skolor att uppfylla miljöbalkens krav på inomhusmiljön gällande städning och ventilation genom att brister har uppmärksammats vid inspektionerna. Enligt Folkhälsomyndigheten leder detta på längre sikt till en förbättrad inomhusmiljö för barn och ungdomar i landets skolor. Vidare har andelen miljöinspektörer, som bedömer sin sakkunskap (när det gäller städning och ventilation) som god eller ganska god, ökat med anledning av projektets insatser.

Ansvar för att inspektera den fysiska miljön i skolan ligger främst hos Arbetsmiljöverket.⁴³ Arbetsmiljöverket genomför en Skoltillsyn⁴⁴ under 2013-2016 där man fram till 2016 kommer att inspektera 30 procent av landets skolor och alla skolhuvudmän med fem eller fler skolor. Huvudinriktningen är att få igång ett systematiskt arbetsmiljöarbete för att därigenom komma tillrätta med problem med arbetsbelastning, hot och våld samt den fysiska arbetsmiljön som buller, ventilation och städning på skolorna. Tillgänglighet beskrivs särskilt i samband med inspektionerna. Fram till och med hösten 2015 har 1 600 inspektioner genomförts med resultatet 121 åtgärdskrav.⁴⁵

3.2.3 Analys inriktningsmål 2

Skolmyndigheternas samlade bedömning är, utifrån redovisad statistik, mätningar och undersökningar, att det varken går att utläsa en positiv eller negativ förändring

⁴² Folkhälsomyndigheten: Inomhusmiljön i skolan – Ett nationellt tillsynsprojekt 2014-2015.

⁴³ Skolinspektionen tillsynar ändamålsenliga lokaler vid tillståndsgivning för fristående skolor och på förekommen anledning i övrigt.

⁴⁴ <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/inspektioner-utredningar-och-kontroller/inspektion/aktuella-inspektioner/skoltillsynen-2013-2016/>

⁴⁵ Arbetsmiljöverkets inspektion 2013-2016 slutredovisas 2017.

på en övergripande nationell nivå avseende inriktningsmålet. Inriktningsmålet gäller tillgängligheten samt uppföljningen av tillgängligheten för elever med funktionsnedsättning i förskola och samtliga skolformer, med utgångspunkt i de förtydligade bestämmelserna i plan- och bygglagen och skollagen. Däremot så har tillgängligheten ökat på enskilda skolor under strategiperioden och skolmyndigheterna bedömer att om det initierade arbetet fortsätter så kommer tillgängligheten samt uppföljningen av tillgängligheten att öka. Kunskaperna om hur skolors och förskolors lokaler kan bli mer tillgängliga har, tack vare skolmyndigheternas insatser, ökat på en övergripande nationell nivå.

Till grund för den samlade bedömningen ligger att skolmyndigheterna utifrån redovisat underlag varken kan utläsa en generell positiv eller negativ förändring av möjligheterna för elever med funktionsnedsättning att välja skola liksom möjligheterna för vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning att välja förskola genom en ökad tillgänglighet.

Det är färre kommuner som uppger att de har styrdokument som innehåller strategier för ökad tillgänglighet och delaktighet för elever med funktionsnedsättning i grundskolan och andelen kommuner som uppger att de har avsatta medel för att förbättra den fysiska tillgängligheten i kommunens grundskoleverksamheter har minskat mellan 2014 och 2015. Med enbart två mätpunkter är det för tidigt att dra några slutsatser. Andelen rektorer som anser att de har möjlighet att erbjuda elever med funktionsnedsättning en tillgänglig utbildning utifrån fysisk miljö ligger emellertid stabilt under strategiperioden.

För att kunna mäta utvecklingen av tillgängligheten på skolor och förskolor krävs undersökningar av om skolor följer plan- och bygglagen och tillgänglighetskraven i skollagen. Några sådana uppföljningar har inte genomförts av Skolverket eller Arbetsmiljöverket under strategiperioden. Under strategiperioden har Arbetsmiljöverket inspekterat skolor och Folkhälsomyndigheten genomfört en granskning av miljökontorens arbete med inomhusmiljön i skolan. Socialstyrelsen har genomfört en granskning av astma och allergi i skolan.

Plan- och bygglagen gäller för enbart om- och nybyggnation av skola vilket innebär att även om det funnits instrument att mäta tillgängligheten skulle det troligtvis inte visa på någon signifikant förändring under strategiperioden som är förhållandevis kort i förhållande till ny- och ombyggnation av skolor.

Till grund för den samlade bedömningen ligger också att skolmyndigheterna bedömer att kunskaperna om hur skolors och förskolors lokaler kan bli mer tillgängliga har ökat hos skolhuvudmän, rektorer, lärare, förskollärare och övrig skolpersonal under strategiperioden.

Rektorer kan idag i mycket högre grad identifiera vad som är det främsta hindret för att göra utbildningen tillgänglig utifrån fysisk miljö. Det kan tyckas motsägelsefullt att allt fler rektorer under strategiperioden anser att avsaknad av kompetens gällande tillgänglighet upplevs som det främsta hindret för att ha möjlighet att göra utbildningen tillgänglig utifrån fysisk miljö. Skolmyndigheternas reflektion kring detta är att en ökad kunskap ger en insikt om vad man inte kan vilket i sin tur ökar behovet av kompetensutveckling. Detta ligger i linje med de informationssatsningar som skolmyndigheterna gjort under strategiperioden och som redovisats i form av aktiviteter i de årliga återrapporteringarna. Informationssatsningar har bestått av förbättrad webbinformation gällande tillgänglighet och konferenser riktade till skolhuvudmän. Skolmyndigheterna har genomfört enkätstudier gällande tillgänglighet och nu genomförs en studie om skolhuvudmännens arbete med tillgängliga lärmiljöer och delaktighet för elever med funktionsnedsättning. Under strategiperioden har ett självvärderingsverktyg för skolor utvecklats och lanserats. Samtliga insatser har verkat för att synliggöra, aktualisera och öka kunskapen kring tillgänglighet.

Folkhälsomyndigheten drar i sin slutrapport slutsatsen att kunskapen ökat bland skolor och miljöinspektörer, och därmed att förutsättningarna förbättrats för att på längre sikt nå en förbättrad inomhusmiljö för barn och ungdomar i landets skolor. Arbetsmiljöverkets inspektioner inom skola förväntas bidra till ökade kunskaper om tillgängliga lokaler.

3.2 Inriktningsmål 3

Kunskaperna om funktionsnedsättningar och hur undervisningen kan utformas efter varje barns och elevs behov ska förbättras.

I detta inriktningsmål ingår fyra delmål:

- Delmål 6. Kunskapen ska öka bland skolhuvudmän och personal i skola och förskola om de konsekvenser för barns och elevers lärande och kunskapsutveckling som en funktionsnedsättning kan medföra.
- Delmål 7. Skolors kännedom om var de kan få råd och stöd i frågor rörande konsekvenserna för skolarbetet av en funktionsnedsättning ska öka.
- Delmål 8. Tillgången till och kännedomen om olika lärverktyg, som t.ex. anpassade läromedel och digitala lärverktyg ska öka.
- Delmål 9. Skolors och skolhuvudmäns kännedom om hur IT-stöd ska utformas för att vara tillgängliga för alla ska öka.

3.2.1 Delmål 6

Kunskapen ska öka bland skolhuvudmän och personal i skola och förskola om de konsekvenser för barns och elevers lärande och kunskapsutveckling som en funktionsnedsättning kan medföra.

Förekomst på internet och i sociala medier

Specialpedagogiska skolmyndigheten har mer än fördubblat antalet unika besök på sin webbplats⁴⁶ under strategiperioden från 154 000 (2011) till 366 000 stycken besök 2015.

Källa: Specialpedagogiska skolmyndigheten

Skolinspektionen har fyrdubblat antalet besök på sin webbsida gällande anpassning av undervisning⁴⁷ som publicerades 2012 från 4000 till 16 000 besökare. Även sidan för systematiskt kvalitetsarbete⁴⁸ har ökat i antal klick från det att sidan publicerades 2013 till 2015 från ca 14 000 till ca 19 000 klick. Skolverket har under strategiperioden utvecklat sina webbsidor kring funktionsnedsättning och tillgänglighet. Även dessa sidor visar på ett ökat antal sidvisningar mellan 2014 och 2015. Webbplatsen som rör elever med funktionsnedsättning⁴⁹ fördubblade sina sidvisningar från ca 5 000 till 10 000 stycken. Webbplatsen som rör tillgänglighet⁵⁰ har mer än dubblat sina sidvisningar från ca 2 000 till 5 000 stycken.

⁴⁶ www.spsm.se

⁴⁷ <http://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/Fran-brist-till-mojlighet/Anpassning-av-undervisningen/>

⁴⁸ <http://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/Fran-brist-till-mojlighet/Systematiskt-kvalitetsarbete/>

⁴⁹ <http://www.skolverket.se/regelverk/mer-om-skolans-ansvar/elever-med-funktionsnedsattning-1.219658>

⁵⁰ <http://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/tillganglighet>

Skolmyndigheternas användning av och förekomst i sociala medier, främst facebook och twitter har ökat under strategiperioden och har en stor spridning. Specialpedagogiska skolmyndigheten ger fyra gånger per år ut tidningen "Lika värde". Tidningen har bland annat som syfte att sprida lärande exempel från olika delar av landet och bidra till att överföra kunskap och attityder kring en skola för alla. Den vänder sig till skolledare, lärare och annan skolpersonal, skolpolitiker, tjänstemän och andra som är intresserade av frågor kring lärande för elever i behov av särskilt stöd. Under strategiperioden har tryckupplagan av tidningen ökat från 30 000 (2011) till 35 000 (2015) exemplar.

Kursverksamhet

Specialpedagogiska skolmyndigheten bedriver och medverkar i kursverksamhet och har under strategiperioden anordnat eller medverkat i nära 2500 kompetensutvecklingstillfällen och nått ut till ca 105 000 deltagare.⁵¹

Interna mätningar gjorda under 2014 och 2015⁵² visar att en majoritet av respondenterna, 65 procent, anger att de helt eller till stor del har fått kunskaper som bidragit till att de "i högre utsträckning gett barn och elever med funktionsnedsättning möjligheter att utvecklas så långt som möjligt, utifrån sina egna förutsättningar". Däremot anger hälften av respondenterna, att kunskaper de fick på kurserna inte alls eller bara till viss del påverkat arbetet med att "planera undervisningen utifrån barn och elever med funktionsnedsättning". Ytterligare resultat man kan dra av utvärderingen är att spridningseffekten till kollegor är hög. Ca 80 procent av deltagarna anger att de spridit sina nyvunna kunskaper till kollegor.

Specialpedagogiskt stöd

Specialpedagogiska skolmyndigheten har genomfört undersökningar av effekterna av sin specialpedagogiska rådgivning under strategiperioden.⁵³ Undersökningen har riktat sig till yrkesverksamma inom skolan. Beträffande kundnytta för elever med funktionsnedsättning visar resultatet för var och en av de tre enkätfrågorna mindre ökning.

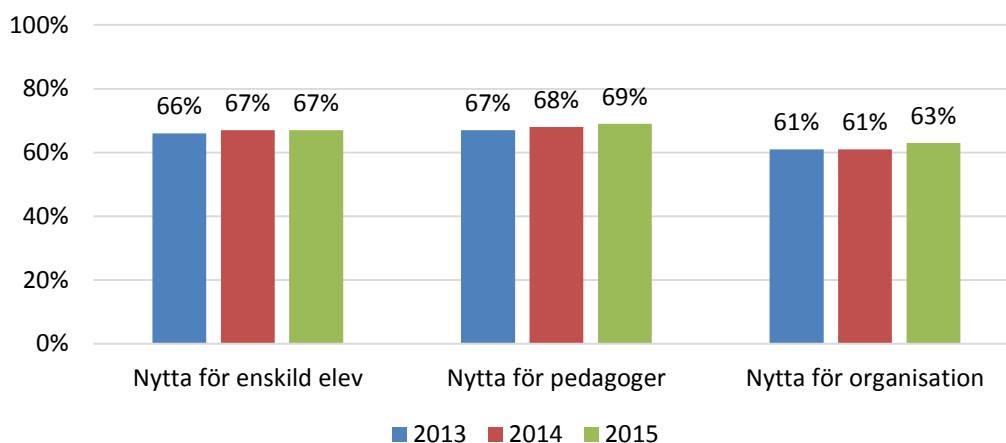
⁵¹ Specialpedagogiska skolmyndigheten, Årsredovisning 2011-2015.

⁵² Specialpedagogiska skolmyndigheten, Årsredovisning 2014-2015.

⁵³ Framgångsfaktorer i specialpedagogisk rådgivning 2013. SPSM ALL 2013/117 Uppdragsprocessen 2014. Kundnytta och framgångsfaktorer. SPSM ALL 2014/1587.

Uppdragsprocessen 2015. Kundnytta och framgångsfaktorer. SPSM ALL 2015/995.

Nytta för elever med funktionsnedsättning

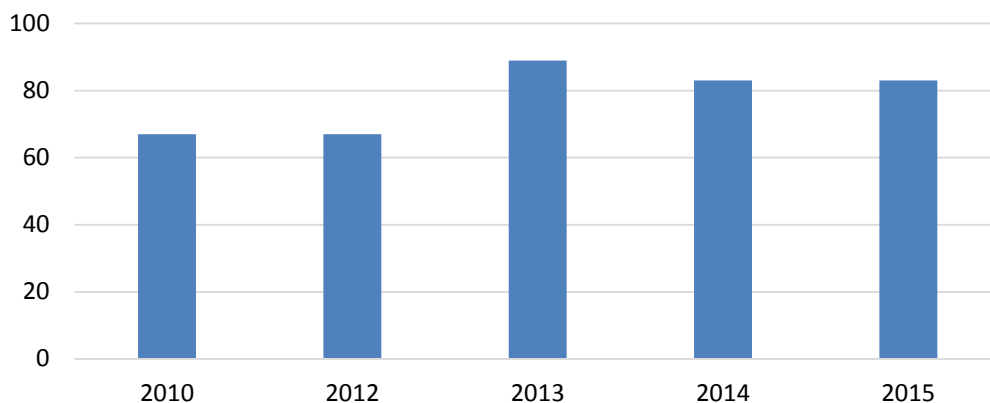
Källa: Specialpedagogiska skolmyndigheten

3.3.2 Delmål 7

Skolors kännedom om var de kan få råd och stöd i frågor rörande konsekvenserna för skolarbetet av en funktionsnedsättning ska öka.

Enligt Specialpedagogiska skolmyndighetens kännedomsmätning⁵⁴ framgår att kännedomen, om var man kan vända sig när skolhuvudmannens kunskap inte räcker till har ökat under funktionshinderspolitikens strategiperiod från knappt 70 procent till drygt 80 procent bland rektorer. Under strategiperioden har dessutom rektorens spontana kännedom om Specialpedagogiska skolmyndigheten ökat från 23 procent till 57 procent.

Rektorens kännedom om SPSM

Källa: Specialpedagogiska skolmyndigheten

⁵⁴ Specialpedagogiska skolmyndigheten, Kännedomsmätning 2010, 2012, 2013, 2014 och 2015.

Av mätningen dras slutsatsen att Specialpedagogiska skolmyndigheten uppfattas som en kompetent (hög sakkunskap) och tillgänglig myndighet. Bilden bärs i hög grad upp av de kontakter man haft med myndigheten. Skolhuvudmannen är i hög grad positiv avseende de kontakter man har eller har haft med myndigheten. Detta framgår i såväl betygssättning som i en stor del av de öppna kommentarer som lämnats.

Kännedomen om var man kan vända sig när skolhuvudmannens kunskap inte räcker till, varierar mellan rektorer, lärare och tjänstemän i förvaltningsledning. Tjänstemän i förvaltningsledning och speciallärare/specialpedagoger är de grupper med högst kännedomen om Specialpedagogiska skolmyndigheten, en nästan total kännedom om 96 procent. Mätning av dessa grupper har inte skett vid alla tillfällen men kännedomen förväntas inte variera mellan åren.

Utöver skillnader mellan de olika yrkesgrupperna visar också undersökningen att det finns betydande skillnader i kännedom mellan förskola, grundskola/gymnasieskola och vuxenutbildningen. Kännedomen är högst i grundskola/gymnasieskola.

Ett annat väsentligt bidrag skolmyndigheter ger gällande råd och stöd i frågor rörande konsekvenserna för skolarbetet är den forskningsspridning inom det specialpedagogiska området som Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten genomför. På en webbplats redovisas avhandlingar, forskningsstudier och intervjuer med forskare inom det specialpedagogiska området. Fokus ligger på forskning som är relevant för rektorer, lärare, specialpedagoger och speciallärare men innehåller även äldre forskning med stor betydelse för forskningsfältet. Besöksstatistiken på dessa webbsidor har under strategiperioden ökat från drygt 28 000 träffar till knappt 59 000 träffar. Det vill säga en ökning med 110 procent.

3.3.3 Delmål 8

Tillgången till och kännedomen om olika lärverktyg, som t.ex. anpassade läromedel och digitala lärverktyg ska öka.

Större delen av Sveriges kommuner har idag tillgång till ett skoldatatek. Skoldatatek arbetar med utlåning, utprovning och kompetensutveckling kring alternativa lärverktyg. Specialpedagogiska skolmyndigheten har utvärderat skoldatatekens effekter.⁵⁵ Pedagogerna och de skoldatateksansvariga är eniga om att effekten för eleven av insatserna är positiv, men att det fungerar olika bra för olika elever. Den positiva

---

⁵⁵ Specialpedagogiska skolmyndigheten 2010, Utvärdering av skoldatatekens effekter
Specialpedagogiska skolmyndigheten 2015, Skoldatatek. Verksamheter till stöd för lärande – så kan de fungera.

effekten för eleven är beroende av flera faktorer. Att det finns tillgång till adekvata alternativa verktyg och att dessa fungerar för eleven är helt avgörande. En annan viktig faktor var möjligheten för lärarna att få kompetensutveckling i de olika verktygen. I Skolverkets uppföljning om it⁵⁶ uppger drygt 40 procent av rektorer i grundskolan och 50 procent av rektorer i gymnasieskolan att lärarna i ganska låg utsträckning eller inte alls har tillgång till skoldatatek som stöd vid val och/eller användning av it-verktyg.

Av Skolverkets uppföljning om it i skolan framgår vidare att 75 procent av rektorer i grundskolan och 82 procent av rektorer i gymnasieskolan uppger att elever med funktionsnedsättning i ganska eller mycket hög utsträckning har tillgång till kompensatoriska och/eller alternativa it-verktyg. Sett till elever i behov av särskilt stöd anser en övervägande del av rektorer i både grund- och gymnasieskola (80 respektive 89 procent) att eleverna i ganska eller mycket hög utsträckning har tillgång till ändamålsenliga it-verktyg. Däremot uppger nästan hälften av rektorerna i grundskolan och 40 procent av rektorerna i gymnasieskolan att lärarna på deras skola i ganska låg utsträckning eller inte alls har kompetens att använda och anpassa program/alternativa it-verktyg för elever i behov av särskilt stöd.

Grund- och gymnasiesärskolan ingick för första gången i Skolverkets uppföljning av it-användning och it-kompetens 2012. I intervjuer framgick att it ger goda möjligheter att använda varierade metoder för inläring och används för olika ändamål som överlappar varandra och som tillsammans stärker förutsättningarna för lärande och utveckling. Till exempel används personliga hjälpmedel även som verktyg i undervisningen för att främja lärandet. It i grund- och gymnasiesärskolans undervisning omfattar således både kompensatoriska hjälpmedel och verktyg som främjar lärandet.

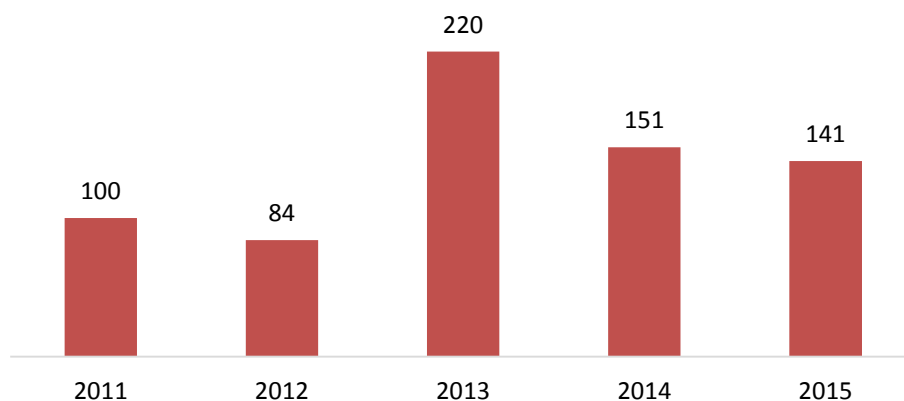
Specialpedagogiska skolmyndigheten anpassar läromedel. Under strategiperioden har ca 700 läromedel anpassats.⁵⁷

---

⁵⁶ Skolverket 2013, It-användning och it-kompetens i skolan, rapport 386.

⁵⁷ Specialpedagogiska skolmyndigheten, Årsredovisning 2011-2015.

Antal anpassade läromedel

Källa: Specialpedagogiska skolmyndigheten

3.3.4 Delmål 9

Skolors och skolhuvudmäns kännedom om hur it-stöd ska utformas för att vara tillgängliga för alla ska öka.

Att it ger en möjlighet att anpassa undervisningen för alla elever utifrån deras olika behov och förutsättningar får ett brett stöd bland lärarna i grund- och gymnasieskolan i Skolverkets it-undersökningar.⁵⁸ Närmare nio av tio lärare uppger i 2012 års undersökning att it i stor utsträckning eller viss utsträckning underlättar möjligheten att anpassa undervisningen så att den ska passa alla elever. Det är ungefär samma resultat som i undersökningen 2008. För elever i behov av särskilt stöd är andelen ungefär den samma, dvs. närmare nio av tio lärare i båda undersökningarna uppger att it ger möjligheter att anpassa undervisningen för eleverna. Lärarna uppger dock att de har ett behov av kompetensutveckling för att kunna använda it som ett pedagogiskt verktyg och hjälpmedel. Över hälften av lärare i grund- och gymnasieskolan uppger 2012 att detta behov är mycket eller ganska stort. Att behovet är stort framgår även i 2008 års undersökning. Endast hälften av rektorerna i grundskolan och över hälften av rektorerna i gymnasieskolan uppger i undersökningen 2012 att lärarna på deras skola i mycket hög eller ganska hög utsträckning har kompetens att använda och anpassa program/alternativa it-verktyg för elever i behov av särskilt stöd.

Bland personal i förskolan är inställningen framför allt att it är ett betydelsefullt pedagogiskt verktyg. Hälften av förskolepersonalen uppger i 2012 års undersökning

⁵⁸ Skolverket 2009, It-användning och It-kompetens, Redovisning av uppdrag om uppföljning av It-användning och It-kompetens i förskola, skola och vuxenutbildning & Skolverket 2013, It-användning och it-kompetens i skolan, rapport 386.

att it i förskolan i stor utsträckning är ett betydelsefullt pedagogiskt verktyg. En tredjedel uppger att it i stor utsträckning skapar möjligheter att anpassa verksamheten utifrån barnens olika behov och förutsättningar. Även förskolepersonalen upplever att det finns ett behov av kompetensutveckling när det gäller att använda it som ett pedagogiskt verktyg och hjälpmedel. Över hälften av de svarande i båda undersökningarna uppger att behovet är ganska eller mycket stort.⁵⁹

3.3.5 Analys inriktningsmål 3

Skolmyndigheternas samlade bedömning, utifrån redovisad statistik, mätningar och undersökningar är att kunskaperna om olika funktionsnedsättningar och hur undervisningen kan utformas efter varje barns och elevs behov har förbättrats.

Till grund för den samlade bedömningen ligger att skolmyndigheterna bedömer att kunskapen har ökat bland skolhuvudmän och personal i skola och förskola om de konsekvenser för lärande och kunskapsutveckling som en funktionsnedsättning kan medföra.

Den förmodade kunskapsökningen bygger på statistik som visar på ökat nyttjande av skolmyndigheternas webbplatser, deltagande och positiva spridningseffekter av skolmyndigheternas kursverksamhet samt förmodade positiva effekter av skolmyndigheternas specialpedagogiska stöd.

Redovisad statistik visar på ökat antal unika besök, sidvisningar och efterfrågan av skolmyndigheternas webbplatser och ökat nyttjande av skolmyndigheternas närvaro i sociala medier under strategiperioden, vilket gör det rimligt att anta att kunskapen har ökat bland skolhuvudmän och personal i skola och förskola. Skolmyndigheterna tolkar det också som att efterfrågan på information och stöd via webben ökar. Under strategiperioden har Specialpedagogiska skolmyndigheten nått över 100 000 deltagare i kompetensutvecklingsinsatser. En effektanalys av kursverksamheten visar att den ökar kunskapen hos kursdeltagarna. Analysen visar även att kursverksamheten har en stor spridningseffekt och ger en bredare kunskapsökning bland kollegor. Indikatorer visar på att det sker en kunskapsökning när Specialpedagogiska skolmyndigheten ger specialpedagogiskt stöd eftersom en majoritet av pedagogerna skattar att stödet varit till nytta.

Till grund för den samlade bedömningen ligger att skolmyndigheterna bedömer att skolors kännedom om var de kan få råd och stöd i frågor rörande konsekvenserna för skolarbetet av en funktionsnedsättning har ökat.

---

⁵⁹ Skolverket 2009, IT-användning och IT-kompetens, Redovisning av uppdrag om uppföljning av IT-användning och IT-kompetens i förskola, skola och vuxenutbildning & Skolverket 2013, It-användning och it-kompetens i skolan, rapport 386.

Antagandet om att kännedomen har ökat bygger på redovisade resultat från kännedomsmätningar gjorda under strategiperioden.

Till grund för den samlade bedömningen ligger att skolmyndigheterna bedömer att tillgången till och kännedomen om olika lärverktyg som t.ex. anpassade läromedel och digitala lärverktyg har ökat.

Även om tillgången till och kännedomen om olika lärverktyg ökat under strategiperioden är behovet av vidare kompetensutveckling inom området stort. I Specialpedagogiska skolmyndighetens utvärdering av skoldatatekens effekter framgår att en viktig faktor för att få en god effekt är möjligheten att få kompetensutveckling i de olika verktygen. För att få positiva effekter för enskilda elever behövs kunskap om hur olika verktyg kan användas vid olika funktionsnedsättningar. Att det finns ett stort behov av kompetensutveckling hos lärarna får stöd i Skolverkets uppföljning om it.

Till grund för den samlade bedömningen ligger att skolmyndigheterna utifrån redovisat underlag varken kan se en positiv eller negativ förändring gällande skolors och huvudmäns kännedom om hur IT-stöd ska utformas för att vara tillgängliga. Däremot är insikten om betydelsen av att använda it för att anpassa undervisningen för alla elevers behov och i synnerhet för elever i behov av särskilt stöd stor bland lärare i grund- och gymnasieskolan.

Både rektorer och lärare uttrycker att det finns ett behov av kompetensutveckling. Utvecklingen av it sker snabbt, även om ingen officiell statistik finns att tillgå så bedömer skolmyndigheterna att till exempel antalet surfplattor i skolan har ökat under strategiperioden, samma sak gäller för olika utbildningsplattformar. Detta ställer höga krav på att huvudmän och skolor ständigt omprövar och förnyar sin kompetens. Att det finns ett ständigt behov av kompetensutveckling kan ses som ett mått på att man försöker ta till sig nya sätt att använda it i undervisningen. Ökad kunskap ger också en ökad kännedom om de områden där kunskap behöver förstärkas.

4. Skolmyndigheternas samlade bedömning

Skolmyndigheternas underlag och analys ger en samlad bild över nuläget och utvecklingen av skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i skolan under strategiperioden. Skolmyndigheternas statistiska underlag och andra uppgifter som presenteras i redovisningen visar en nationell bild av läget och i viss mån utvecklingen över tid när det gäller: åtgärdsprogram och särskilt stöd i grundskolan, vanliga brister i grundskolan och gymnasieskolan, tillsyn och anmälningsärenden samt elever, lärares och föräldrars attityder till stöd i grund- och gymnasieskolan. Även Specialpedagogiska skolmyndighetens kännedomsmätningar, uppföljningar av kommuners arbete med tillgänglighet och flera olika utvärderingar ingår i underlaget.

Skolmyndigheternas samlade bedömning är de att insatser och uppföljningar som skolmyndigheterna genomfört under perioden har haft betydelse för förskolors och skolors arbete med barn och elever med funktionsnedsättning och bör ha ökat deras möjligheter att skapa en tillgänglig utbildning för målgruppen. Skolmyndigheternas samlade bedömning, utifrån redovisad statistik, mätningar och undersökningar är att det varken går att utläsa en positiv eller negativ förändring på en övergripande nationell nivå avseende inriktningsmålen. Däremot kan myndigheterna se en utveckling till det bättre när det kommer till de delmål som omfattar ökad kunskap om hur skolors och förskolors lokaler kan bli mer tillgängliga och om de konsekvenser för barns och elevers lärande och kunskapsutveckling som en funktionsnedsättning kan medföra. Myndigheterna kan även utläsa en ökad kännedom om var skolor kan få råd och stöd i frågor rörande konsekvenserna för skolarbetet av en funktionsnedsättning.⁶⁰ Skolmyndigheterna gör samtidigt bedömningen att det kvarstår arbete för såväl myndigheter som huvudmän och skolor innan elever med funktionsnedsättning får en likvärdig utbildning av god kvalitet i en trygg miljö.

---

⁶⁰ Delmålen fem, sex och sju.

5. Samråd med funktionshindersorganisationer

Skolmyndigheterna har samråd med funktionshindersrörelsen för att aktivt involvera funktionshindersorganisationer i beslut som rör personer med funktionsnedsättning.⁶¹ Skolmyndigheternas samrådsmöten har handlat om hanteringen och inriktningen av särskilt relevanta regeringsuppdrag och egeninitierade projekt. Myndigheterna har tagit emot samrådets synpunkter på inriktningen av myndigheternas arbete. Mötena har även innehållit redovisning av pågående eller genomförda uppdrag.

Skolmyndigheterna har löpande under strategiperioden redovisat myndigheternas arbete med delmål och uppföljning utifrån regeringens strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken. Samråden har gett möjligheter till samtal mellan intresseorganisationerna och myndigheterna kring prioriteringar och hur myndigheterna kan öka takten mot de funktionshinderspolitiska målen.

Under strategiperioden har skolmyndigheterna infört ett årligt skolmyndighetsgemensamt samrådsmöte där skolmyndigheterna bjuder in samtliga utsedda ledamöter från funktionshindersorganisationerna till ett samråd. Det har bidragit till en fördjupning av de funktionshinderspolitiska perspektiven i skolmyndigheternas arbete och gett en möjlighet att lyfta funktionshinderpolitiska frågor som har bäring på alla tre myndigheters ansvarsområden. Forumet har underlättat för funktionshindersorganisationerna att få en helhetsbild av skolektorn, lättare få svar på sina frågor och ökade möjligheter att framföra sina synpunkter. Det har även lett till att fler funktionshindersorganisationer fått möjlighet att träffa samtliga myndigheter.

Företrädare för flertalet av Skolverkets större regeringsuppdrag har under samråden erbjudit ledamöter att komma med synpunkter på allmänna råd och planerade stödmaterial. Allmänna råd som uppmärksammats under samråden är bland annat Allmänna råden om arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram samt Allmänna råd om särskild undervisning på sjukhus eller institution som är knuten till ett sjukhus.

Aktuella och inplanerade satsningar på Skolverkets utbildningsavdelning och utvärderingsavdelning har belysts och efter önskemål från deltagarna har en del av ett samråd ägnats åt särskild utbildning för vuxna. Tillgängligheten till nationella prov för elever med funktionsnedsättning och informationsinsatser för lärare om kunskapsbedömning och betygssättning för elever med funktionsnedsättning har tagits upp vid flera tillfällen under strategiperioden.

---

⁶¹ Artikel 4 punkt 3 i FN:s konvention för personer med funktionsnedsättning. Se bilaga 2 för funktionshindersorganisationer representerade i samråden 2011-2016.

Under strategiperioden har Skolverket formulerat mål för nya Rektorsprogrammet 2015-2021. Efter samråd med funktionshindersrörelsen har ett av målen fått särskild bäring på barn och elever med funktionsnedsättning.

Skolverkets arbete med förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av funktionshinderspolitiken har diskuterats med samrådets ledamöter.

Skolverket har under strategiperioden utökat antalet ledamöter från ungdomsorganisationer i samrådet och utsett två representanter till samrådet från Nätverket Unga För Tillgänglighet (NUFT).

Skolinspektionens samråd har handlat om pågående tillsynsarbete, myndighetens årsredovisningar och de vanligt förekommande brister som framkommit i tillsynen. Inspektionen har redovisat resultat och bedömningar från tillsyn och kvalitetsgranskningar. Samråden har haft stående inslag av skollagsrelaterad information och en möjlighet för ledamöterna att föranmäla frågor.

Samrådsledamöterna har erbjudits att komma med synpunkter på de fördjupade kvalitetsgranskningarna där skolsituationen för elever med funktionsnedsättning särskilt uppmärksammats. Under strategiperioden har en granskning av skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen ADHD, en granskning av skolsituationen för elever i grundskolan med diagnos inom autismspektrumtillstånd samt en granskning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi i grundskolan genomförts. Ledamöterna har erbjudits att komma med synpunkter och inspel på kvalitetsgranskningarna av elevhälsa, särskilt stöd i enskild undervisning och särskild undervisningsgrupp och grundskolans arbete för att främja närvaro och motverka frånvaro så att elever fullgör sin utbildning. Samrådet har även erbjudits att komma med förslag på möjliga framtida kvalitetsgranskningar.

I början och i slutet av strategiperioden har även arbetet med riktad tillsyn av utbildningen i de fem regionskolor och de tre riksskolor som ingår i Specialpedagogiska skolmyndigheten genomförts.

Specialpedagogiska skolmyndigheten genomför samråd med det nationella intresseråd och det nationella skolråd som myndigheten inrättat och knutit till sig. Under hösten 2015 omorganiserades det nationella skolrådet till ett nationellt föräldraråd för att bättre ansluta till de föräldraråd som finns på varje specialskola. Det nationella föräldrarådet utser en representant till det nationella intresserådet för att på så vis knyta samman intresseorganisationerna med föräldrarepresentanterna.

I intresserådet finns representation från olika funktionshindersorganisationer och där redovisas och diskuteras övergripande aktuella frågor inom myndigheten.

Dessutom eftersträvar myndigheten en dialog kring strategiskt och principiellt viktiga frågor i detta forum. Mötena i intresserådet har under strategiperioden handlat om ett politiskt perspektiv, konkreta stödinsatser samt redogjort för det senaste kunskapsläget inom funktionshindersområdet. Intresserådet har årliga och återkommande temakonferenser. Under strategiperioden har teman så som tidiga insatser, elever med långvarig frånvaro, delaktighet i skolvardagen – innebörd och betydelse för måluppfyllelse, tillgänglighet, reformer inom skolområdet, utredningen om flexibel specialskola samt skolhuvudmannasamverkan avhandlats. Vidare har myndighetens centrala fördjupningsområden presenterats och diskuterats.

Myndigheten har också enligt samma modell arbetat med ett nationellt skolråd där det funnits, förutom föräldrarepresentation från specialskolorna, även representation från ett antal intresseorganisationer inom området. Detta råd har ombildats till ett rent föräldraråd. I skolrådet och föräldrarådet har särskilda frågor med aktualitet för myndighetens specialskolor avhandlats.

Bilagor

1. Redogörelse över insatser och uppföljningar under strategiperioden 2011-2016.
2. Funktionshindersorganisationer representerade i skolmyndigheternas samråd 2011-2016.